

Turizm Akademik Dergisi

Tourism Academic Journal

www.turizmakademik.com

Tarım Turizminin Gelişim Potansiyeline Yönelik Çiftçilerin Tutumlarının Araştırılması

Gözdegül BAŞER^{a*}

^a Antalya Bilim Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ANTALYA, Türkiye, E-posta: gozdegul.baser@antalya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1450-191X

Öz

Araştırmanın amacı, tarım turizmi konusunda ilerleme potansiyeli olan bir yerleşim yerinde, tarım turizminin uygulanabilirliğini sorgulamak üzere, çiftçilerin tutum ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Araştırma, turizm bölgesine yakın mesafede bulunan ve ağırlıklı ekonomik değeri tarımsal üretime dayanan, bununla birlikte tarihi ve doğal çekiciliklere de sahip olan bir yerleşim yerinde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu araştırma, olgubilim (fenomonoloji) araştırma desenine uygun olarak planlanmıştır. Araştırma verileri, odak grup çalışmaları ile elde edilmiştir. Bulgular, tarım turizmine çiftçilerin bakış açıları, uygulanması halinde karşılaşılabilecek avantaj ve dezavantajlı yönler, ne şekilde uygulanabileceği ve uygulamaya geçilebilmesi için nelere ihtiyaç olduğu konusunda tutumlarını açıklayarak, kapsamlı veriler sunmaktadır. Sonuçlar, tarım turizminin yapılmasının olası olduğunu ve tarım turizmine yönelik çeşitli faaliyetlerin yapılabileceğini, bununla birlikte özellikle konaklama, tanıtım, altyapı, düzenleme, ilave arazi, bilgi, organizasyon, planlama, destek, birliktelik gibi konularda gelişime ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Bulguların tarım turizmi literatürü ve araştırmacılarına katkı sağlamanın yanısıra, bölgedeki tarım turizminin gelişimine de destek vermesi öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarım turizmi, alternatif turizm, sürdürülebilir turizm.

Abstract

The research aims to find out the attitudes and thoughts of farmers in a settlement with a potential for progress in agritourism. The research has been carried out in a settlement which is close to the tourism regions and is based on agriculture as the main economic value, but also has historical and natural attractions. This qualitative research method was adopted in accordance with the phenomenological research design. The research data were obtained through two different focus group studies. The findings provide comprehensive data by explaining farmers' perspectives on agricultural tourism, the advantages and disadvantages that may be encountered in case of implementation, their attitudes about how they can be applied and what is needed to be implemented. In this context, the research results indicate that it is possible to carry out agricultural tourism and various activities can be carried out for this purpose. However, there is a need for improvement especially in accommodation, promotion, infrastructure, regulation, additional land, information, organization, planning, support and acting together. The research findings are expected to contribute to the agritourism literature and researchers as well as to support the development of agritourism in the region.

Keywords: Agritourism, alternative tourism, sustainable tourism.

JEL CODE: Q56, R58, Z32

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 06.04.2020

Birinci Düzeltme : 30.09.2020

İkinci Düzeltme : 22.10.2020

Kabul : 17.11.2020

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Başer G. (2020). Tarım Turizminin Gelişim Potansiyeline Yönelik Çiftçilerin Tutumlarının Araştırılması, Turizm Akademik Dergisi, 7 (2), 165-188.

* Sorumlu yazar e-posta: gozdegul.baser@antalya.edu.tr

Not: Bu çalışmada veri toplama süreci 1-30 Temmuz 2019 tarihlerinde tamamlanmış olup Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri 1 Ocak 2020 tarihinde ilan edilmiştir.

GİRİŞ

Turizm, ülkemiz ve dünya ekonomisine önemli düzeyde katkı sağlayan sektörler arasındadır. Turizmin sağladığı ekonomik katkının devam edebilmesi, turizmin sürekliliği ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ile gerçekleşebilir. Kitle turizmi, dünya genelinde yaygın turizm şekli olarak benimsenmiştir. Kitle turizmine katılan çok sayıda kişi, popüler tatil destinasyonlarını tercih etmektedir (Civelek ve ark., 2013). Deniz-kum-güneş üçlemesi gibi turizm hizmetleri, ağırlıklı olarak talep görmektedir. Turizmin, doğal, tarihi çevreye ve sosyo-kültürel yapıya olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Sürdürülebilirlik kavramı bu etkilerin önemini vurgulamaktadır. Sürdürülebilir turizm, bir turizm türü olmayıp, tüm turizm çeşitlerinin doğal çevreye ve yerel topluma duyarlı bir yapıya kavuşturulma sürecini ve yerel topluluklar için, uzun dönemde finansal açıdan kendi ayakları üzerinde durabilmeyi ifade etmektedir (Doğan, 2010). Sürdürülebilir turizmde amaç, en kısa sürede en fazla turistini ağırlanması değil, yerel halkın kimliğini kaybetmeksizin hayat standardının yükseltilmesi ve mutluluk düzeyinin artırılmasıdır (Soykan, 2003).

Kitle turizminin sürdürülebilir şekilde uygulanmasına yönelik çalışmaların yanı sıra, farklı turizm türlerinin de alternatif olarak geliştiği gözlenmektedir. Farklı turizm türlerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir turizmin olmazsa olmazlarından (Karadağ ve Marangoz, 2017). Ayrıca, kitle turizm hareketliliği içerisinde yer alan insanların tüketim taleplerinde meydana gelen değişim, son yıllarda turizm sektöründe ürün çeşitlendirme çalışmaları ile alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kılıç & Kurnaz, 2010).

Ekoturizm, kırsal turizm, yumuşak (soft) turizm ve özel ilgi turizmi (sorumlu turizm) gibi farklı turizm türleri geleneksel kitle turizmine seçenек olarak doğayla bütünleşik ve doğaya dost olması nedeniyle alternatif turizm adı altında değerlendirilmeye başlanmıştır (Dowling, 1993; Aydın, 2012). Bu alternatifler arasında yer alan kırsal turizm, turistlerin, doğal ortamlarda tatillerini geçirmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla kırsal bir yerleşmeye giderek, konaklamaları ve o kırsal yerleşmeye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Aydın, 2012). Eğitim seviyesinin yükselmesi, kültüre duyulan ilgi, insanların sahip olduğu boş zamanın artması, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi, sağlıklı olma bilinci, özel yemeklere artan ilgi, ekolojik yaşam bilinci, psikolojik sağlık etkeni, yaşlı ama aktif nüfus sayısının artması, farklı eğlence alternatiflerinin oluşması, kırsal turizme ilgiyi artıran sebepler olarak ele alınmıştır (Çeken ve ark., 2012). Ayrıca, kırsal turizm her mevsim yapılabilmesi, diğer turizm türleriyle iç içe olması, rekreasyonel etkinliklerin doğal çevreyle bütünleşme-

si, kırsal alanların ekonomik kalkınmalarında rol oynaması bakımından, dünya ülkelerinde önemli ve son yıllarda doğaya dönüşle birlikte trendi yükselen bir turizm türüdür (Kızılaslan & Ünal, 2014).

Günümüzde sürdürülebilir kalkınma, genel ekonomik kalkınmadan daha önemli bir konuma gelmiştir (Kuşat, 2014). Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 2020 yılını, Turizm ve Kırsal Kalkınma Yılı olarak belirlemiştir. Kırsal alanlarda turizmin istihdam yaratma potansiyeli ile doğal ve kültürel mirasın korunmasında ve kentsel göçün engellenmesinde oynayabileceği rol, özellikle vurgulanmaktadır (UNWTO, 2020). Bununla birlikte, dünyada birçok ülkenin ulusal turizm yönetimi, kırsal turizmin önemli ve gelişen bir sektör olduğunu kabul etmesine karşın, kırsal turizmle ilgili istatistiki bilgi toplayan ülkelerin sayısının azlığından dolayı, kırsal turizmin rakamsal boyutları ile ilgili bilgilere ulaşmak oldukça zordur (Aydın, 2012).

Kırsal alanda yapılabilecek alternatif turizm türleri de çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik kapsamında incelenmektedir. Kırsal alanlarda yapılabilecek turizm türleri ve faaliyetleri arasında, kuş gözlemciliği, dağcılık, trekking, yayla turizmi, av turizmi, tarım turizmi, macera turizmi, eko turizm, mağara turizmi, vahşi hayvan gözlemciliği, balık tutma gibi örnekler bulunmaktadır. Türkiye’de kırsal turizme yönelik uygulama ve ilgi de artış gözlenmektedir. Örneğin, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerin yakınlarında, Muğla ve Antalya gibi turistik merkezlerde, Bursa ve Kastamonu (Safranbolu) gibi tarihi ve kültürel zenginliklere sahip yerleşim yerlerinin çevrelerinde ve antik kentlerin yakınlarındaki köylerde kırsal turizmin geliştiği görülmektedir (Akça, 2004).

Kırsal turizmin bir alt dalı olarak kabul edilebilecek olan tarım turizmi (diğer ifadeyle agri-turizm, agro-turizm, çiftlik turizmi ya da köy turizmi) bu araştırma kapsamında ele alınmıştır. Sürdürülebilir turizm türleri arasında yer alan tarım turizmi, pek çok ülkede farklı şekillerde uygulama alanlarına sahip olmakla birlikte, gelişmekte olan ülke destinasyonlarında henüz yeterli tanınırlığa sahip değildir. Tarım turizmi, tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde yapılan, kaynakların sürdürülebilirlik doğrultusunda kullanıldığı bir turizm türüdür. Tarım turizmi faaliyetleri, çevre ve çevresel ürünlere verdiği zararın kitle turizmine göre oldukça az olması, ekoloji ve sosyal taşıma kapasitesi gibi sorunlara yeni çözümler getirmesi ve kırsal bölgelerin ekonomik kalkınmasına sağladığı katkılar nedeniyle hükümetlerce de desteklenmektedir (Oruç ve ark., 2015) Türkiye’de tarım turizmine yönelik örnekler bulunmaktadır. Bunlar arasında en dikkat çeken, Ta-TuTa kapsamında 2015 yılı itibariyle faaliyet gösteren 92 işletmedir (Oruç ve ark., 2015).

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 35'inin kırsal alanlarda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerin kırsal alanlarda yaşayan nüfusun neredeyse tek geçim kaynağı olduğu dikkate alındığında, toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesinde, bu yörelerin ve yöre halkının kalkındırılmasının, ülke gelişimi ve refahı için büyük bir adım olduğu, önemli bir gerçekliktir (Cengiz & Akkuş, 2012). Bu gelişmişlik farkını gidermenin bir yolu da kırsal kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olan kırsal turizmdir (Çeken ve ark., 2007). Kırsal kalkınma ile elde edilen katma değer yaratacağı çarpan etkisinin; önce bölgesel, sonra genel kalkınmaya potansiyel bir değer katacağı aşıkardır (Kuşat, 2014). Ayrıca, yerel halkın turizmin gelişimine, faaliyetlerine, işletmelerine ve turistlere karşı tutum ve davranışları, olumlu veya olumsuz etkiler doğurabilir. Bu sebeple yerel halkın turizmin gelişimine karşı tutumları bilinmeli ve bu bilgiler ışığında gerekli çalışmalar için planlar yapılmalıdır (Eren & Aypek, 2012). Bu çalışmada ise Gazipaşalı çiftçilerin tarım turizmine yönelik tutumları araştırılmıştır.

Türkiye'nin "turizm başkenti" olarak adlandırılan Antalya şehrine ait olan Gazipaşa ilçesi, yakınında bulunan turistik alanlara karşın, tarım ile geçinen, geleneklerini ve otantikliğini koruyan bir ilçe olarak dikkat çekmektedir. Gazipaşa, ağırlıklı olarak sahip olduğu tarım ekonomisinin yanı sıra, doğal, tarihi ve kültürel değerleri ile deniz-kum-güneş turizmi de dahil olmak üzere pek çok alternatif turizm türünün yapılabileceği bir yerdir. İlçe, 1989 yılında turizm bölgesi ilan edilmiş ve Gazipaşa havaalanı devreye sokulmuş olup, mevcut yatak kapasitesi 600 civarındadır. Aşık (2016), Gazipaşada tarım turizmi potansiyelini, SWOT analizi ile değerlendirmiştir. Buna göre, ilçenin tarımsal ürün çeşitliliği tarım turizmi açısından önemli bir avantajdır. Ayrıca halkın turizme bakış açısının hevesli ve istekli olarak nitelenebilmesi, hava, deniz ve karayolu ulaşımının gelişmiş olması ve ilçe merkezinde bile tarımsal faaliyetlerin yapılıyor olması tarım turizmi için artı değer yaratmaktadır. İlçe için en önemli tehdit ekolojik çevrenin yok olması, turizmin plansız gelişmesi ve tarımsal alanların azalması olabilir (Aşık, 2016).

Bu araştırma ise tarım turizmi çerçevesinde, çiftçilerin, tarım turizmine yönelik düşüncelerini ve uygulamaya yönelik bakış açılarını ele almaktadır. Çiftçilerin tarım turizmine yönelik tutumlarının anlaşılması, değerlendirilmesi ve elde edilen bulguların geliştirilebilecek tarım turizmi stratejilerine katkı sağlayabilmesi, araştırmanın amaçları arasındadır. Çalışmanın ilk bölümünde ilgili literatür taranmış, ikinci bölümünde araştırma ve araştırma bulguları sergilenmiş, son kısmında ise sonuç ve öneriler geliştirilmiştir. Kırsal turizm konusunda pek çok araştırma bulunmasına karşın tarım turizmini ele alan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırma, çiftçilerin bakış açıları-

nı, nitel yöntemle ortaya koymakta ve tarım turizminin uygulanabilirliğine geniş bir perspektif kazandırması ile alana katkı sağlamaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Alternatif turizm çeşitleri arasında yer alan "kırsal turizm" terimi, Avrupa Topluluğu tarafından bir kırsal alanda gerçekleştirilen tüm turizm faaliyetlerini kapsayacak şekilde uyarlanmıştır (Ligtenberg ve ark., 2000). Kırsal turizm; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen bir turizm türüdür (Soykan, 2003). Kırsal alan olarak ifade edilen alanlarda, yörenin ekonomik, sosyo-politik, kültürel, tarihi, coğrafi, beşeri yapısına uygun olarak gelişir (Kuşat, 2014). Turizmin eşitsiz coğrafi dağılışının azalmasında, turizmin on iki aya yayılmasında, kırsal gelirin arttırılmasında, diğer bir ifadeyle kırsal kalkınmada ve kültürel mirasın korunmasında rol oynamakla birlikte, doğal ortamların tahribi, tarımsal yapıda bozulmalar ve kültürel kirlenmeye neden olabilir (Soykan.1999).

Kırsal turizm, yeni bir olgu değildir. 19. yüzyılda İngiltere'de doğaya dönüş ile başlamış ve daha sonra, Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerine yayılmıştır. Bu olgunun hızlı bir şekilde yayılmasında, şehirlerde yaşayanların sosyo-ekonomik durumunun yükselmesi, büyük şehirlerdeki hava kirliliği, gürültü ve stres etkili olmuş ve bir çıkış yolu olarak kırlarda dinlenmeye karşı ilgi doğmuştur (Çeken ve ark., 2007). Kırsal turizmin geliştiği Avrupa ülkelerinde, halkın en az üçte biri tatillerini kırsal alanlarda geçirmektedir, bununla birlikte, kırsal turizm, aile ve yetişkin turizmi olup, daha çok orta gelirli hitap etmekte, ancak kültürlü ve yüksek gelir grubundan kişilerin, bu turizm türüne ayırdıkları pay her geçen gün artmaktadır (Soykan, 2000). Çevre bilinci yüksek, iyi eğitim görmüş ve kaliteye önem veren kişilerden oluşan kırsal turist oranının, 1980'lerde % 20 civarlarında iken, 2000'li yıllardan itibaren % 45'lere yükseldiği iddia edilmektedir (Cengiz & Akkuş, 2012). Ayrıca, çevre duyarlılığı artan "yeşil tüketici" kavramının son yıllarda uygulamada yer aldığı görülmektedir.

Kırsal kalkınmanın temel amacı; kırsal yörelerin veya mekânların sahip oldukları kaynakların etkin bir şekilde kullanılması sonucunda kent ile kır arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmişlik farkını en aza indirmek, kırsal kesimde istihdam imkanlarını arttırarak kente göçü önlemek ve kırsal alandaki insanların yaşam standartlarını yükseltmektir. Türkiye tarım potansiyeli açısından zengin bir ülkedir (Çeken ve ark., 2007). Türkiye'nin kırsal alanlarındaki pazarları, yerel peynir üreticileri, üzüm bağları, geleneksel zeytinyağı üreticileri, geleneksel yemek workshopları, yiyecek

festivalleri, arıcılık, keme gibi bölgelere özgü birçok yer mantarı çeşidi, geleneksel yöntemlerle yetiştirilen kırmızı ve beyaz et hayvancılığı ve nerdeyse her kasaba, köy ya da nahiyenin kendine özgü yemek kültürünün olması vb. gibi birçok avantaja sahip olması Türkiye'nin kırsal turizm çalışmalarında fark yaratacak aynı zamanda yardımcı olacak zenginlikleridir (Kesici, 2012:36).

Tarım turizmi ya da agro turizm yörede yaşayan halkın sosyo-ekonomik açıdan gelişmesine katkı sağlamasının yanı sıra gelirlerinin bir kısmı da doğal değerlerin korunması ve geleneksel kültürlerin yaşatılmasında kullanılmaktadır (Türkben ve ark., 2012). Tarım turizmi, tarımsal üretimin yoğun olduğu yörelerde gerçekleştirilen bir turizm türüdür. Bu özelliği ile üreticilere bir ek gelir kaynağı yaratmaktadır. Böylece tarımsal üretimin turizm ile yer değiştirmesi yerine, turizm ile bütünleşmesi söz konusu olabilmektedir. Yani, özellikle gelişmekte olan yörelerde sıkça görülen tarım alanlarını turizm işletmeciliği adına yok eden değil, tersine tarımla birlikte değerlendirilmesi söz konusudur (Civelek ve ark., 2013). Woo ve Yeon'a (2006) göre tarım turizmi, ekonomik katkılarının yanı sıra, sosyal anlamda dinlendirici ve tedavi edici, çevresel anlamda eğitici özellikler içeren zirai, ekolojik ve kültürel ürünlerin karışımından meydana gelmektedir. Tarım turizmi; küçük kulübelerde, pansiyonlarda veya kamp ortamında konaklama, kahvaltı, piknik, meyve toplama, hayvan besleme, süt sağımı, peynir yapımı, bal tadılması, at biniciliği, meyve veya ürün festivalleri, balıkçılık, doğa yürüyüşü gibi aktiviteleri içermektedir. Bu aktiviteler, bireysel olarak gerçekleştirilebileceği gibi; turlar, okul grupları, tarımsal eğitim ve doğa eğitim programları çerçevesinde de gerçekleştirilebilir (Yavuzaslanoğlu & Yavuz, 2012). Kısaca, tarım turizmi, özellikle tarıma odaklı ziyaretir (Pezikoğlu, 2012). Ayrıca, tarım turizmi, çevreye duyarlı ve bilinçli turistlerin tercih ettiği alternatif turizm türleri arasında yer almaktadır.

Tarım turizmi, kırsal alanların ve doğal kaynakların korunması, çevre dostu tarım uygulamalarının teşvik edilmesi ve tarımsal üretimin iyileşmesi gibi birçok çevresel faydaya sahiptir (Barbieri, 2013; Brown & Reeder, 2007; Che ve ark., 2005). Dolayısıyla, tarım turizmi ile çevrenin, doğanın ve tarımın korunması, kültürler arası iletişim ve paylaşımın artması ve desteklenmesi, kırsal alandan kentsel alana göçün azalmasının teşvik edilmesi, değerli tarım arazilerinin amacı dışında kullanımının önlenmesinin teşvik edilmesi vb. faydaların da söz konusu olabileceği öngörülmektedir.

Tarım turizmi, genellikle bir çiftliği ya da herhangi bir tarımsal alanı zevk, merak, eğitim gibi nedenlerle ziyaret etmektir (Barbieri & Valdivia, 2010; Che ve ark., 2005; Nickerson ve ark., 2001; Veeck ve ark., 2006).

Böylece tarımsal üretimin turizm ile yer değiştirmesi yerine, turizm ile bütünleştirilmesi amaçlanmaktadır. Yani, özellikle gelişmekte olan yörelerde sıkça görülen tarım alanlarını, turizm işletmeciliği adına yok eden değil, tersine tarımla birlikte turizmi de geliştiren yeni bir turizm faaliyet alanıdır (Küçükaltan, 2002). Turistlerin günü birlik gezilere katılmaları, günü birlik aktiviteler ve konaklama şeklinde uygulamalar söz konusu olabilir. Roberts ve Hall'a (2001) göre, kapalı alanda ya da kamp yapmak suretiyle olsun bir çiftlikte barınma, eğitsel geziler, yemekler, eğlendirici faaliyetler ve çiftlik ürünlerinin ya da el sanatlarının satışı bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca, Sağcan (1986)'ın da bildirdiği gibi; kentsel alanlardaki yaşam koşulları insanların aradığı çevre kalitesine (doğal güzellik, temiz hava, temiz su, kirlenmemiş toprak, rahatlık ve sessizlik, çeşitlilik, özgürlük, vb.) tam bir uyum sağlayamamaktadır. Nüfus yoğunluğu, hava kirliliği, gürültü ve yorgunluk insanlarda psiko-fizyolojik bir dengesizliğe yol açmaktadır (Gündüz, 2004). Bu tarz yaşam süren kentli nüfus için tarım turizmi, sunacağı doğal ortam ile çekici olmanın ötesinde, eğitici ve dinlendirici özellikler de taşımaktadır.

Leeds ve Barrett (2004) tarım turizminin, ilk seviyede yol üzerinden tarımsal ürünlerin satışı gibi kısıtlı faaliyetler; ikinci seviyede tarımsal festivaller ve faaliyetlere katılma vb. ve üçüncü seviyede ise konaklamanın dahil olduğu daha karmaşık faaliyetler olarak ele alınabileceğini vurgulamaktadır. Phillip ve ark., (2010) ise, turistlere yönelik tarımsal faaliyetlerin üç grupta incelenebileceğini belirtmektedir: ilk olarak doğrudan temas faaliyetlerinde turistlerin tarımsal faaliyetleri birebir deneyimlemesi söz konusudur (ör: inekten süt sağma; ürün hasat etme vb.); ikinci olarak dolaylı temas faaliyetlerinde, tarımsal aktiviteler, peynir, şarap yapımı gibi süreçlere katılma, ürün satın alınması gibi faaliyetlerden söz edilebilir. Üçüncü ise pasif temas kurarak, turizm ve tarımın bağımsız olarak uygulanması ve tarımsal alanların bazı dış mekan aktiviteleri esnasında gözlemlenmesini içerir. Ayrıca, tarım turizmi kavramının içerisinde ele alınan üç önemli etken; tarımsal ürünün "çalışan bir çiftlik" ile ilgili olup olmadığı; turist ve tarımsal eylem arasındaki ilişkinin içeriği ve turizm tecrübesinin orijinalite derecesidir (Phillip ve ark., 2010).

Nitekim tarım turizmi ile "rekreasyonel çok işlevsellik" sağlanabilmekte (Gao ve ark., 2014) (ağaç dikimi, doğa yürüyüşü, süt sağma, ekmek yapımı vb), yerel veya bölgesel yiyecekler satma, oda kiralama, iş yaratma aracılığıyla bölgenin ekonomik gelişimine katkı imkânı sunulmakta (Pevetz, 1991; Busby & Rendle, 2000; Nilsson, 2002; Clemens, 2004), kırsal yaşam koşullarının (altyapı, üstyapı vb.) iyileştirilmesi teşvik edilmekte, çiftçilerin ek gelir elde etmesi sağlanmakta (Tew & Barbieri, 2012) ve tarımsal ürünlerin direk ola-

rak satışları gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca kırsal bölgelerde, konaklama ve gıda üretim ve işlenmesi (yemek pişirilmesi, peynir, ekmek, makarna yapımı vb. faaliyetler) vb. faaliyetler geleneksel olarak kadınlar tarafından yürütüldüğü için (Bock, 2004; McGehee ve ark., 2007) kadın çiftçilerin de daha fazla istihdam edilmesi ve aile bütçelerine ek destek sağlanmaları mümkün olabilir.

Tarım turizmi, çiftçilere ek gelir sağlamaktadır. Örneğin, Karampela ve Kizos (2018) tarım turizmi işletmelerinin ayrı işletmeler olarak değerlendirilmesini, bunun yerine sahiplerine çiftlik ya da köy aktivitelerinin çeşitlendirilmesi ile "ek gelir" sağlayan eylemler olarak görülmesini önermektedir. Ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler bazında Tayvan'da yapılan araştırma (Chuang, 2013) farklı bölgelerde bakış açılarının farklı olabileceğini ortaya koymaktadır. Tarım turizmi çiftliklerinin performans ölçütlerini bulmayı amaçlayan (Hung ve ark., 2016) araştırma sonuçlarına göre ise, çiftlik gelirinin olumlu ilişkili olduğu değişkenler, iş tecrübesi süresi, çiftlik büyüklüğü, çalışan sayısı ve çiftlik sahibinin eğitim seviyesi olarak belirlenmiştir. Tarım turizminin hizmet verenlerin bakış açısı ile sağladığı yararlar açısından ele alan araştırma sonuçlarına göre yeni müşteriler elde etme, halkı tarım turizmi konusunda eğitime ve çiftçi ailesinin hayat kalitesini zenginleştirme gibi farklı yararları olduğu ortaya konmuştur (Tew & Barbieri, 2012).

Tarımsal alanın orijinalliyi ve doğallığına uygun olarak köy ya da çiftlik ortamında turistlere sunulabilecek dinlendirici, heyecan verici, merak uyandırıcı, eğitsel ya da sportif faaliyetler tasarlanabilir. Örneğin, "Agri-sports" olarak ele alınabilecek at binme, avcılık ya da oryantiring (hedefe ulaşma) gibi faaliyetler sunulabilir. Ayrıca, geocaching'in bir türü olan ağacah ile katılımcılar yeni tarımsal ürünleri keşfedebilir, çiftçilerle iletişim kurabilir ve kırsal ve tarımsal alanlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilirler (Boys ve ark., 2017). Ayrıca, geleneksel yemeklerin yapımında yer alma gibi faaliyetler de turistler açısından çekici olmaktadır. Geleneksel ve yerel yemekler ya da bir diğer ifade ile kültür ve otantiklik, bir işletmenin diğerine göre tercih edilmesinde etkili olmaktadır (Brandano ve ark., 2017).

Türkiye'deki tarım turizmi örneklerine Buğday Derneği'nin başlattığı TaTuTa projesi başta olmak üzere farklı yörelerimizde yapılan pek çok uygulama örnek olarak gösterilebilir. TaTuTa, bir yandan ekolojik tarım yapan çiftçiyi maddi ve manevi anlamda desteklemeyi amaçlarken, diğer yandan da tükettiğimiz ürünlerin kaynağını görerek, çiftliklerdeki yaşam koşullarını tanıtmayı ve de bilgi ve işgücü takası yapmayı hedeflemektedir (Artuğer ve ark., 2013). Isparta ili ve ilçelerinde, başta tarım turizmi olmak üzere kırsal tu-

rizmin pek çok türünün uygulanması söz konusudur (Ongun ve ark., 2015). Yılmaz ve Gürol (2012) Balıkesir ilinde kırsal turizm çeşitliliğine dikkat çekmektedirler. Benzer şekilde Amik Ovası'nın % 99'unun tarım turizmine uygun alanlardan oluştuğu, yerel halkın katılımının sağlanarak eğitim verilmesi halinde tarım turizminin yörede gelişebileceği tespit edilmiştir (Özşahin & Kaymaz, 2014).

Muğla ilinin alternatif turizm türlerinden biri olan tarım turizminin potansiyelini ortaya koyan çalışma bulguları, tarım turizmi ve kırsal kalkınma ilişkisini de ortaya koymaktadır. Bu bulgulara göre tarım turizminin var olduğu kırsal alanlarda yerel halka istihdam sağlayarak hem ekonomik, hem de sosyo-kültürel anlamda gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kadın işgücüne sağladığı istihdam olanakları ile kadının ekonomide söz sahibi olmasına olanak tanımaktadır (Civelek ve ark., 2014). Kiper ve Arslan (2007) tarafından Safranbolu Yörükköy'ünde agro-turizm potansiyelinin kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesine yönelik yapılan araştırmaya göre ekolojik tarım çiftliklerinin oluşturulması, yöreye özgü ürünlerin yol kenarında stantlarda satışa sunulması kırsal ekonominin yaratılması ve güçlendirmesi açısından da önemlidir.

Yeşilova ilçe sınırları içinde bulunan Çaltepe köyünde, bir köy evinde tatilini geçirmek, çevreyi keşfetmek ve şehrin gürültüsünden uzaklaşmak isteyenler için "Çaltepe Kırsal Konaklama Evleri" projesinde, eski köy evi tarzında dört çeşit ev bulunmaktadır. Evlerin bahçesinde mevsimine göre meyve ve sebze toplama imkanı vardır. Ayrıca turistler yöresel yemekler, reçeller, salça ve tarhana yapabilmektedirler (Ongun ve ark., 2016). Menemen bölgesinde yaşayan yerel halkla, burada tarım turizmi ile ilgili faaliyet gösteren İmece Evi sorumlularıyla ve burayı ziyaret eden misafirlerle mülakatlar gerçekleştirilen bir diğer araştırmada, bölgede tarım turizmi faaliyetleri ile ilgili algılar tespit edilmiş, bölgenin tarım turizmi açısından gelişim potansiyeli değerlendirilmiştir (Civelek ve ark., 2013). Çanakkaale-İzmir yolu üzerinde Küçükkuşu mevkiinde Aktepe köyünde zeytinyağı müzesi ile tarım turizmine örnek gösterilebilecek bir diğer yatırım gerçekleştirilmiştir (Yavuzaslanoğlu & Yavuz, 2012). Ayrıca, Yavuzaslanoğlu ve Yavuz (2012), Karaman ilinde aynı anda farklı mevsimsel özellikler yaşanabildiğini ve zengin meyve çeşitliliği ile tarım turizmine uygun bir ortam olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bir diğer çalışmada ise, alternatif turizm türlerinden biri olan eko turizm ve çiftlik turizmi kapsamında Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği örnek olay yöntemi ile incelenmiştir (Kılıç & Kurnaz, 2010). Pastoral Vadi Organik Tarım ve Ekolojik Yaşam Çiftliği, organik

tarım, ekolojik yaşam ve tatil olgularının birlikte değerlendirildiği, ekolojik mimari yaklaşımıyla tasarlanmış taş, ahşap ve kerpiç evlerde yılın 12 ayı konaklama olanağı sağlamaktadır (Kılıç & Kurnaz, 2010). Pastoral Vadi, bulunduğu destinasyonda turizmde ürün çeşitliliğinin en önemlileri arasında yer alan eko turizm, çiftlik ve tarım turizmi konsepti ile faaliyet göstermekte ve sadece sözü edilen avantajların elde edilmesi ve korunması yanında, özellikle turizm kaynakları arasında ilk sıralarda yer alan doğal kaynakların korunarak kullanılması açısından da avantajlar sağlamaktadır.

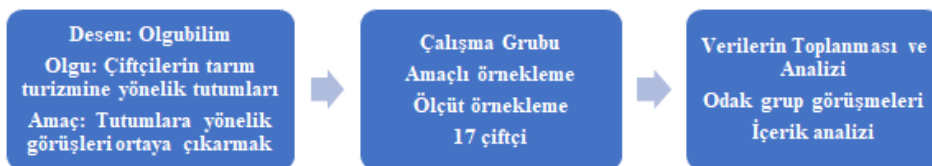
Ayrıca, Adana Karaisalı yolu üzerinde bulunan Ekotepe Ekolojik Yaşam Çiftliği de kırk dönüm arazi üzerinde organik zeytin ve zeytinyağı üretimi yapmakta ve doğal yaşam ile ilgili pek çok aktivite sunmaktadır (Dünya gazetesi, 2020). Bunlara ilave olarak, Topay (2003), Bartın Uluyayla örnek alanının doğal ve kültürel özellikleri, etkinliklere ait değerlendirme faktörlerine göre etkinlikler için en uygun alanları saptamıştır. Gündüz (2004) ise, tarım turizmi konusunda, Ankara İli Kalecik ilçesi için sürdürülebilir kırsal kalkınmayı değerlendirmiştir.

Bu çalışma ve örneklerin de ötesinde Türkiye'de tarım ve kırsal kalkınmayı destekleme kurumunun (TKDK), Amasya, Çorum, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Kars, Konya, Şanlıurfa, Samsun, Sivas, Trabzon ve Tokat illerinde kırsal turizmi desteklediği de unutulmamalıdır (TKDK, 2010). Sürdürülebilirliğin gerçekleştirilebilmesi ve dünya turizm hareketliliği içinde ülkenin bir destinasyon olarak sahip olduğu yerin daha üst sıralara taşınabilmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2013 Eylem Planı ve 2023 Stratejik Plan uygulamaya konulmuştur (Kılıç & Kurnaz, 2010). Alternatif turizm, Turizm Bakanlığının 2023 stratejileri arasında yer almaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi 2023).

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) tercih edilmiştir. Olgubilim, olgu ile ilgili bilgiler elde etmek için bireylerin deneyimlerinden yararlanan bir araştırma yöntemidir (Kocabıyık, 2016). Araştırma sürecinin özeti şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırma sürecinin özeti

Araştırmanın hazırlık aşamaları, ön gözlem, tanışma ve bilgi toplama sürecini içermiştir. Bu amaçla, Gazipaşa, Ekim, Kasım ve Aralık 2018 aylarında üç kez ziyaret edilerek ön bilgi toplanmıştır. İlk olarak, geleneksel olarak düzenlenen "Nar Festivali" ziyaret edilerek bazı çiftçilerle tanışılmış ve sergilenen ürünler incelenmiştir. İkinci ziyaret esnasında Kaymakamlık, Belediye Başkanlığı, Gazipaşa İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ziyaret edilerek, yetkililerin tarım turizmine yönelik bakış açıları sorulmuştur. Üçüncü ziyaret esnasında ise yine bazı çiftçiler ve tarım turizmi uygulaması yapan girişimciler ile tanışılmış ve ön görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, ilçenin turistik çekiciliklerini gözlemlemek üzere, Antiochia am Cragum, Yalan Dünya Mağarası, Kivi Park, Delik Havuzlar vb. yerler ziyaret edilerek bilgi toplanmıştır. Araştırmanın sonraki aşamasında ise Temmuz 2019'da Gazipaşa tekrar ziyaret edilmiş ve Gazipaşa Tropikal Meyve Üretim ve Pazarlama Kooperatifi üyesi olan ya da araştırmaya katılmak için gönüllü olan toplam 17 çiftçi ile odak grup çalışmaları yapılmıştır.

Bu çalışmada veri toplama süreci 1-30 Temmuz 2019 tarihlerinde tamamlanmış olup Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri 1 Ocak 2020 tarihinde ilan edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme yöntemi oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme, araştırmacı tarafından oluşturulan ya da daha önceden oluşturulmuş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması anlayışına dayanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Tropikal meyve üreticileri kooperatifi üyesi olan çiftçiler araştırmaya davet edilmiştir. Bu çiftçilerin gelişime açık olmaları, belirli bir ölçeğin üzerinde üretim yapmaları ve nispeten üretim çeşitliliğine sahip olmaları, seçimde etkili olmuştur. Kooperatif üyelerinin yanısıra, üyelerin arkadaşları olan ve belirli bir ölçekte üretim yapan ve gelişime açık olan çiftçiler de üyelerin önerileri ile çalışmaya davet edilmiştir.

Çiftçiler ile 2 kez farklı günlerde odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup görüşmesi öncesi, çiftçilere yönelik bir soru formu (tablo 1 ve tablo 2) hazırlanmıştır:

Tablo 1. Birinci Odak Grup Görüşmesi Katılımcılarının Nitelikleri

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8
Meslek	Çiftçi	Ziraat Müh.	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Ziraat Müh.	Çiftçi	Çiftçi
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Yaş	44	45	40	42	46	45	59	46
Eğitim	İlkokul	Üniversite	Ortaokul	İlkokul	İlkokul	Üniversite	Ortaokul	Ortaokul
Hanede yaşayan kişi sayısı	2	3	5	5	2	5	5	5
Çocuk sayısı	2	1	3	3	2	2	3	3
Medeni durum	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü
Mülkiyet	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi
Tarım geliri/toplam gelir (%)	70	75	100	100	30	20	80	-
Sahip olunan alan büyüklüğü (dekar)	4	35	7	22	3	8	15	4
Ürünler	Muz, pitaya, fasulye	Muz, avokado, pitaya, kiraz	Muz, sebze, zeytin, avokado	Domates, salatalık, fasulye, zeytin, avokado	Pitaya	Muz, avokado, patlıcan	Salatalık, domates	Domates, salatalık, çilek
Ürün satış şekli	Komisyoncu	Komisyoncu	Tüccar; Hal	Hal, tüccar, komisyoncu	Kendisi	Hal, tüccar, komisyoncu	Hal	-
Ev tipi üretimin olup olmadığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
Turizm tecrübesi olup olmadığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Tarım turizmi ile ilgilenme isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet
Tarım ürünlerini turistlere satma isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet
Festival katılım isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet
Konaklatma isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	-
Tarım faaliyetlerine izin verme isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	-
Turistlerin köy hayatına katılmaları ile ilgili rahatsızlık duyma	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Yabancı dil öğrenme isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet

Tablo 2: İkinci Odak Grup Görüşmesi Katılımcılarının Nitelikleri

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
Meslek	Çiftçi	Çiftçi	Taksici ve çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Esnaf- Çiftçi	Çiftçi	Ziraat Mühendisi
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Yaş	26	46	32	51	48	49	38	31	22
Eğitim	Üniversite	Ortaokul	Lise	İlkokul	İlkokul	İlkokul	Üniversite	Üniversite	Üniversite
Hanede yaşayan kişi sayısı	4	5	3	2	5	3	5	2	4
Çocuk sayısı	0	3	0	1	2	0	2	0	0
Medeni durum	Bekar	Evlü	Bekar	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Evlü	Bekar
Mülkiyet	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Ev sahibi	Kiracı	Ev sahibi
Tarım geliri/toplam gelir (%)	40	-	70	80	100	100	30	70	75
Sahip olunan alan büyüklüğü (dekar)	45	4	5	10	5	-	4	50	7
Ürünler	Muz, ejder, domates, avokado	Domates, çilek, hıyar	Salatalık, domates, ejder meyvesi, fasulye, avokado	Biber, salatalık, domates, patlıcan, fasulye, zeytin, avokado	Salatalık, fasulye, domates, biber, patlıcan	Salatalık, domates, fasulye, patlıcan	Avokado, salatalık, nar, şeftali, patlıcan	Muz, avokado, portakal, limon	Hıyar, fasulye, biber, patlıcan, avokado, zeytin, portakal, limon
Ürün satış şekli	Paketleme tesisi	Hal ve Pazar	-	Komisyoncu	Komisyoncu	Komisyoncu	Kendisi	İhracat ve iç piyasa	Hal
Ev tipi üretimin olup olmadığı	Yok	-	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
Turizm tecrübesi olup olmadığı	Var	-	-	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Tarım turizmi ile ilgilenme isteği	Evet	-	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Tarım ürünlerini turistlere satma isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Festival katılım isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Konaklatma isteği	Evet	-	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Tarım faaliyetlerine izin verme isteği	Evet	-	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet
Turistlerin köy hayatına katılmaları ile ilgili rahatsızlık duyma	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır
Yabancı dil öğrenme isteği	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır

Veri Toplama Araçları ve Süreç

Araştırmada, odak grup çalışması tercih edilmiştir. Odak grup çalışmaları, Tropikal Meyve Üretim ve Pazarlama Kooperatifi bürosunda gerçekleştirilmiştir. Her biri, yaklaşık 3 saat süren çalışma öncesinde katılımcılara çalışmanın amacı ve içeriği hakkında kısa bilgi verilmiş ve çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Çalışmayı, araştırmacı moderatör olarak yönetmiştir.

Birinci odak grup çalışması katılımcıları B1,B2,-B3,B4,B5,B6,B7 ve B8; ikinci odak grup çalışması katılımcıları ise K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8 ve K9 olarak kodlanmıştır.

Odak grup görüşmeleri sırasında çiftçilere şu sorular yöneltilmiştir:

1. Tarım turizmi konusuna bakışınız nedir ?
2. Tarım turizminin avantajlı yönleri sizler için neler olabilir?
3. Tarım turizminin dezavantajlı yönleri neler olabilir?
4. Tarım turizmini ne şekilde uygulayabilirsiniz?
5. Tarım turizmini uygulamak için neye ihtiyacınız bulunmaktadır?

Veri Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi uygulanmıştır. Bu teknikte birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilerek okuyucunun anlayacağı bir biçimde sunulur (Yıldırım & Şimşek, 2016). Odak grup çalışmalarında kaydedilen veriler, yazılı doküman haline getirilmiştir. Verilen yanıtlar incelenerek, kod listesi oluşturulmuş, birbirine benzer kodların aynı grup altında toplanmasıyla temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Bunun için veri kodlaması ve sonrasında tema ya da kategorilerin belirlenmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Veri parçalarına verilen kodlar, kategori oluşturmaya başlamanın bir yoludur (Merriam, 2013:171). Bu amaçla temalar, alt temalar ve içerikleri belirlenmiştir. Bu aşamada iki farklı araştırmacı çalışmış ve her iki araştırmacının çalışmalarının büyük oranda benzerlik gösterdiği belirlenmiş ve bu durum çalışma bulgularının geçerliliğini desteklemiştir.

BULGULAR

Tarım turizmine çiftçilerin bakış açısı

Çiftçilerin bakış açılarının ağırlıklı olarak olumlu olduğu görülmektedir:

“Yapabilene güzel.” (K1)

“Yapabilene olur.” (K2)

“Bireysel olarak kesinlikle yapmayı düşünürüm” (K6)

Tropikal meyve üreticileri açısından, tarım turizmi sadece hasat zamanı ya da çiçek zamanı değil her zaman uygulanabilir:

“Hasat zamanı, çiçek zamanı olabilir, başka görecektir bir şey yok. Herkes salatalık, domates ekıyor, biz diken ekeriz. Her zaman olabilir, niye olmasın ?” (K5)

Alanya yolu üzerinde muz bahçelerine yakın yapılan ürün satış ve bahçe gezme örneği çiftçilerin ilgisini çekmiştir:

“Bugün Alanya'dan dönüyordum. Eski yolda. Muz bahçelerinin içine çardakları yapmışlar. Tamamen muz bahçeleri içinde. Çok da güzel olmuş, yakışmış” (B8)

Tarım turizminin, farklı bir deneyim yaratarak, ilginç olabileceği ve merak uyandırabileceği düşünülmektedir:

“Bizim için sıradan olan şeyler, bazı insanlar için ilginç olabilir. Kivi nasıl bir ağaçtır, yerinde görmek, farklılık yaratabilir, ismini biliyor ama nasıl olduğunu bilmiyor. Portakal ağacını ilk kez gördüğünü söyleyen insanlar var. Ejder ağacını kimse bilmez.” (B2)

Çiftçiliğin yanısıra taksi şöförlüğü yapan bir katılımcı, turistler ile olan tecrübesini paylaşmıştır:

“Yazın bir grup geldi...uçak saatlerine daha vardı, başka ne görebiliriz dediler, ben de kapalı muz serasına götürdüm, hepsi beğendiler, hepsinin o kadar hoşuna gitti ki. Sadece muz vardı.” (K5)

Tarım turizmine yönelik Gazipaşa'da sunulabilecek çok çeşitli tarım ürünü bulunmaktadır:

“Tropikal meyve cenneti. Muz, avokado, mango, paşiflora, adını sayamayacağımız en az 20 – 30 çeşit var. Çikolata meyvesi, ejder meyvesi, papaya, pitaya, turfanda ürünler, her mevsim her ürünü yetiştirebilirsiniz. Özellikle kuzeyden gelen ziyaretçiler muzunu görünce şaşırıyorlar” (B2)

“Gazipaşa'da yoğun avokado ekimi var. 5 yıl sonra çok yüksek miktarda avokado olacak. Mango başladı, muz bahçelerine yakın kıyıda...” (B2)

“...ayrıca ipek böceği yetiştiriciliği de yapılıyor...yeni dut çeşitleri var...ayrıca ceviz bahçeleri var” (B3)

“...çeşitlilik çoktur. Biz Gazipaşa'lı olarak merak ederiz. Apartman bahçelerine bile maydanoz ekerler. Keçilerim var. Gazipaşa çok çeşitlidir...Çiftçilerimiz 9 ay toprakla uğraşır, 12 ay uğraşan da var. Verim yüksektir,

bir yerinki biter, bir yerinki başlar, 2000 metre yükseğe kadar tarım yapılır.”(K2)

“...bir çekicilik olması lazım. Her yerde bulunabilen ürünler olmaması lazım” (K4)

Çiftçilerin tarım turizmine bakış açıları olumlu olmakla birlikte özveri gerekliliği de ortaya konmuştur:

“Valla ben çok olumlu baktım. Ben mesela dışarıdan gelen biriyim. 20 senedir buradayım. Adana’lıyım. Gazi-paşa yaşanabilecek en güzel yerlerden birisi. Biraz özve-rili olursak, olur, çok iyi olur, biraz özveri lazım.” (K5)

Tarım turizminin gerçekleştirilebilmesi için normal iş akışının ötesinde bir çalışmaya ihtiyaç olduğu ve iş yükünün artacağı düşünülmektedir:

“Vatandaşın işi başından aşkın.” (K1)

Genç çiftçilerin daha kolay yapabilecekleri düşünülmektedir:

“Yaşı genç olanlar bunları yapabilir, girişebilir.”(K6)

Katılımcılar, genel olarak bir “düzenleme” ihtiyacından söz etmişlerdir. Düzenleme, bahçelerin ya da tarlaların farklı ürünler sunmasının planlanması anlamında ürünlerin farklılaştırılması olarak “**çeşitlendirme**”; doğal ortamın gezilmeye uygun hale getirilmesi ve orijinalliğin korunması “*doğal ortamı koruma-orijinallik*”; ziyaret edilebilir olma ve gerekli altyapının sağlanması ve “*altyapı*” şeklindedir:

“Önce güzel bahçeler kurmak lazım. Bir kere yani, altyapıyı yapmak lazım. Gelseler bahçeyi gezemezler. Bahçelerimiz gezmeye uygun değil. Artı biraz çeşitleri artırmak lazım.” (K2)

“Bahçeleri çeşitlendirmemiz lazım. Tek çeşit olarak değil. Ben muz bahçesi yapıyorum mesela. Yönlendirmiş olsak daha iyi olur. Arkadaş avokado bahçesini gezdirir, arkadaş çilek bahçesini gezdirir. Farklı ortamlara yönlendirmiş olsak daha makbul olacağına inanıyorum.” (K4)

“Biraz da doğal halinde görmeleri lazım. Dediğiniz gibi yetiştiren kişilerden bilgi almak isteyecekler. Bahçelerimiz iyi değil. Süsleyip püsleyip satma derdinde değiliz.” (K7)

Katılımcılar genel olarak, tarım turizmine olumlu bakmakla birlikte nasıl hareket etmeleri gerektiğini bilemediklerinden ve uygulamaya nasıl geçebilecekleri konusunda fikirleri olmadığından bahsetmişlerdir:

“Düşünceler güzel, Fikirler güzel, bireysel olarak biraz zor. Ben ejder üretiyorum. Tek başıma nasıl yapabiliyim.” (K8)

“Projenin gidişatı güzel. Bilmiyorum nasıl olur.” (K7)

Bu aşamada bir katılımcı, dışarıdan destek almalarının da söz konusu olabileceğini belirtmiştir:

“Profesyonel bir organizasyondan destek alınmaz mı?” (K1)

“Tek bahçe olmayacak, bir organizasyon olacak.” (K2)

“Organizasyon olursa olabilir, sadece bireysel değil, organizasyon olarak olabilir. Yarım saat senin bahçede, 10 dak. başka bahçede gibi.” (K4)

Çiftçilerin tarım turizmine bakış açılarında yer alan bir diğer alt tema ise kazanç konusudur:

“Tanıtım olursa, tarım turizmi olursa, para kazanacak mıyım?” (K3)

“Sonuçta bizim bu işten kar elde etmemiz gerekiyor... bize kaynak sağlayacak” (K1)

Tarım turizminin avantajlı yönleri

Belirtilen en dikkat çekici olumlu yön, ürünlerin tanıtımına katkı sağlanmasıdır:

“En büyük avantajı tanıtım olur. Ürünümüzün tanıtımını sağlarız. Destek olur.” (K3)

Tanıtım ise gelir artışına destek verebilecektir:

“Kesinlikle avantaj olur. Her yönden faydalı olur. Ticaret yönünden, reklam yönünden faydalı olur.” (K4)

“Kesinlikle faydası olur. Sadece bize değil, genel olarak düşünüyorum. Hem ürünlerin tanıtımı olur hem gelir olur.” (K5)

Üretim kalitesinin ve üretim yöntemlerinin iyileşebilmesi de söz konusu olabilir:

“Sertifikasız bir şey yapamayız. Organik belgesi olan var mı? Yeni kurulacak bahçeler için organik belgesi alınabilir, kapalı için alınabilir... düzenli olarak ölçümlere gelecekler” (B4)

Tarım turizminin dezavantajlı yönleri

Olumsuz yönler teması altında, mahcubiyet, çalışma düzeni, yanlış algılamalar, iletişim sorunları ve bahçeye zarar verilmesi gibi konular söz konusudur:

“Bir mahcubiyet doğar. Gerekli şeyi karşılayamayız gibi. Oturacak orada, Dinlenecek, kahve içecek, çay içecek, yaparız ama yeterince iyi yapabilir miyiz?” (K4)

“Turist geldiğinde, ayağının, üstünün başının çamur olmayacağı bir tesis yapmak lazım....Nasıl yapıldığını görmesi lazım” (K5)

Yoğun bir iş temposu ile çalışan çiftçiler, turistlerin gelmesi ve tarımsal faaliyetlerde yer alması halinde yeni bir çalışma düzenine ihtiyaç duyacaklarından bahsetmişlerdir:

“Bir de turist olsa, hiç durmayız artık” (B2)

“Bizim Gazipaşada bir de turizm olsa, hiç durmayız artık” (B1)

Bu tür bir durumda, mevcut iş düzenlerinde farklılaşma söz konusu olabilir:

“Servisimiz de yemeğimiz de ne olacak ? Mesela biz öğlene kadar hiç durmadan çalışıyoruz. Bir saat çalışıyorsak, en azından çay molası vermek lazım.” (K3)

Çevreden yanlış algılamalar olabilir:

“Bedava yevmiyeci bulmuşlar derler.” (K5)

İletişim sorunları da yaşanabilir:

“Koş, koş diye bağıramazsın yani.” (K7)

“Bir de dil sorunu var.” (K6)

“Yabancı dil önemli” (K4)

“Diğer Türklere bile tarif etme ile olmuyor. Beleş çalıştırmak güzel, kazmayı böyle vur diyeceksin, o gelip farklı vuracak. Nasıl anlayacağız ?” (K3)

“Göstermelik çalışır onlar.” (K7)

Olumsuz görüşlerde son olarak bahçeye zarar verilebileceğinden bahsedilmiştir:

“Bahçeye zarar olabilir.” (K5)

“Şimdi şöyle düşünün, yurtdışından gelen insanlar salatalık tarlasına girmemiş olabilir, nasıl koparılması gerektiğini, toplayacağını bilmiyor olabilir....Turizmin tarıma zarar vermesini önlemek lazım. Çiftçinin izin verdiği şekilde olabilir.” (K8)

Tarım turizmini ne şekilde uygulayabilirsiniz?

Ürünler direk olarak satışa sunulabilir:

“Ürünlerin direk satışı yapılabilir” (B1)

Kooperatif satış yerinin hazırlanması halinde toplu satış imkanı da yaratılabilir:

“Kooperatife ait bir satış yerinin olduğunu ve sizin ürünlerinizin satıldığını düşünün. Bu olabilir” (K1)

Turistler ürünleri kendileri toplayabilir ya da hazırlanmış veya işlenmiş ürünleri satın alabilirler:

“Zeytin zamanında zeytin toplama, keçiboynuzu zamanında keçiboynuzu toplama gibi işlemler olabilir” (K7)

“Meyve hasadı olabilir...cacık yapıp ikram ederseniz... salatalık maskesi olur” (K7)

“Değişik meyvelerin turistlere satılması olabilir. Bir gün tadına bakacağım diye alır, bir gün memleketime götüreceğim diye alır, bir gün başka bir amaçla alır” (K1)

Turistler tarımsal faaliyetlere katılabilir:

“... Gece ampül yakacan, Gece ip bağlamaya kalkacak.” (K6)

Gazipaşada bulunan çok farklı ürünlerin yer aldığı bahçeler, turistler tarafından ziyaret edilebilir:

“Muz bahçelerine gezi yapılabilir, kivi bahçesine gidilebilir” (B2)

Ayrı ayrı bahçelerin ziyaret edilmesi yerine bütün ürünlerin birlikte sergilendiği bir bahçe oluşturulabilir:

“Hepsinin gezilebileceği bir yer de olabilir, nar, üzüm, kivi, kiraz vb. ayrıca kümeden yumurta toplayıp, köylü kadınların sergiledikleri ürünleri satın alabilirler....uygun bir yer bulup tropikal ürünlerin görüleceği bir proje yapılabilir, muz, kahve vb. tropikal bahçe olabilir” (B2)

“Kooperatif adına 2-3 dönüm bir yer kiralanıp çeşitler ekilebilir. Papaya, muz, vb. tamamını bir çatı altında toplayabiliriz. Ziyaretçi akımını sağlayabiliriz.” (K7)

“Tamamını bir çatı altında toplayabiliriz. Tropikal iyi de, salatalık, domates gibi ürünler de var. Çeşit olsun görsel olsun. Bir yabancı ya da Rusya'dan gelen turist sadece ejder değil, başka meyveleri de merak ediyor. Rusya'dan gelen misafir dikenli salatalığın nasıl üretildiğini merak edebilir... Sadece tropik değil, yaş sebzenin de tanıtımı yapılabilir” (K2)

Tarım turizmini uygulamak için neye ihtiyacınız bulunmaktadır?

En çok ihtiyaç duyulan konular, tanıtım, konaklama ihtiyacının giderilmesi, bahçelerin düzenlenmesi, yabancı dil sorununun çözülmesi, bilgi ve organizasyon ihtiyacı gibi konulardır:

“Tarım turizmi yapılabilir, ancak tanıtım eksikliği var....reklam gerekiyor, her türlü kanalda reklama ihtiyaç var” (B1)

“Reklam çok önemli... Gazipaşa tanıtılmaya çalışılıyor. Tarım fuarı var, nar festivalinin içinde tropik meyve tanıtımı yapılıyor” (B4)

“Tanıtım, reklam ve bir de ihracat önemli. Tanıtım çok önemli. Bir de ne kadar maliyetli olur bilmiyorum ama ulusal kanallarda yayımlasak daha iyi olur” (B2)

Konaklama ihtiyacının çözülmesi gerektiği düşünülmektedir:

“Turizmin geleceği zor, çünkü otele ihtiyaç var” (B1)

“Turizm şart, oteller şart, konaklama yeri lazım. İki, üç tane otel lazım, önü açılır, Alanya’da çalışan çok Gazipaşa’lı var” (B2)

“Buraya 100 kişilik heyet gelse, bizim bunları yatıracak yerimiz yok. Her şey yapılabilir ama tarım turizminin yanında konaklayabilecekleri bir yer yok” (K1)

“Gazipaşa’ya Hollanda’dan, Rusya’dan ekipler geldiği zaman, misafir edebileceğimiz bir yer yok” (K5)

“Alanya’da kalmalarını, burada kalsınlar. Benim ilçemde ağırlandı, beniz ilçemde para harcamalı” (K1)

“En başta konaklama. Onun dışında ne olabilir? Arazimizi kullanırız” (K6)

“Gazipaşa’yı tanıtabilmek için otellerin yapılması lazım.....en büyük problem konaklama, bir gecelik, iki gecelik yer bizi kurtarmaz. İki tane, üç tane otelimiz yapılırsa iyi olur” (K4)

Konaklama konusu, çözülmesi gerekse de dert edilmemesi de belirtilmiştir:

“Konaklama konusunu dert etmemek gerekiyor... 15-20 km uzaklıkta bir sürü otel var” (K2)

Alternatif çözümler önerilmiştir:

“Evimize götürüp konaklatabiliriz. 10 yıl sonrasında çok farklı olur. Muz denizi tarafında konaklayabilirler” (K3)

Bahçelerin düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır:

“Bahçeler düzensiz, eğer düzenlemeden yaparsak, daha kötü reklam yaparsın” (B3)

Bahçelerin düzenlenmemesi olumsuz izlenim yaratabilir:

“Geldiği zaman düzenli bahçeler görmezlerse bu dezavantaj olur. İlaç artıkları, gübre çuvalları ortalıkta olursa işimizi ne kadar kötü yaptığımızı göstermiş oluruz” (K7)

Tarım turizminin gelişebilmesi için planlama ve süre gerekmektedir:

“İyi şekilde planlanırsa olabilir, bahçeler hep düzensiz. Tesis olması lazım. Uzun vadede olur” (B2)

“Biraz zamana ihtiyacım var, zamanla o tür şeylere girebiliriz. İş yüküm çok.” (K8)

Ayrıca, altyapı, arazi, maddi destek ve reklam ihtiyacı bulunmaktadır:

“Altyapı, maddi destek, reklam. **Ürünlerin reklamı. Bunlar olursa uygulayabilirim.** Mevcut arazim dolu. Daha büyük yere ihtiyacım var. Altyapı, maddi destek ve reklama ihtiyaç var. Araziye ihtiyaç var. Mevcut arazim uygun değil ve büyük değil” (K7)

“Bölgemizdeki turistik alanların geliştirilmesine ihtiyaç var. Açık muz yaptığımız yerlerde antik yerler var.” (B6)

Bilgi ve organizasyon desteğine ihtiyaç vardır:

“Siz bize önderlik yaparsanız olabilir” (B6)

“Genel anlamda ne olabilir, bilmiyorum açıkçası” (B7)

“Gazipaşa bir cennet ama biz farkında değiliz” (B8)

“Bizim örnek alabileceğimiz başka bahçeler var mı? Bunları göz önüne alarak girişimde bulunabiliriz” (K3)

“Burada sistemi kurmak zor olur, ulaşım da önemli. Ağaçlandırma yapmak lazım...., **içinde yürüyüş yolu olması lazım, fotoğraf çekilecek yerler lazım... tur acentalarının reklam yapması lazım. Kolay şeyler değil**” (K7)

“Tek bahçe olmayacak, bir organizasyon olacak... Organizasyon olursa olabilir, sadece bireysel değil, organizasyon olarak olabilir. Yarım saat senin bahçede, 10 dak. Başka bahçede gibi” (B5)

“...Olabilir ama kooperatife çok iş düşünüyor, turizm şirketleri ile görüşülmesi lazım. Uzun vadeli.” (B2)

Diğer çiftçilerden farklı ürünler yetiştiren bir çiftçi ne yapabileceğini bilemediğini söylemiştir:

“Biz de avokado bahçesi yok, muz bahçesi yok, ne yapılabilir bilmiyorum” (B7)

Tarım turizminin ilerlemesi ve başarılı olması için ürün ve üretim kalitesinin artmasının önemi anlatılmıştır:

“**Üretim kalitesinin giderek artması da çok önemli**” (B6)

Ürünlerin paketlenmesi, saklanması, işlenmesi, ihrac edilmesi gibi konularda çalışan tesislere ihtiyaç olduğu ve bu tesislerin artmasının tarım turizmini olumlu şekilde destekleyeceği belirtilmiştir:

“İhracat olursa, daha kolay satabiliriz” (B4)

“Ürünlerin işlenip satılması da bir çeşit tanıtımdır” (B6)

“Önemli olan biz bunlara girerken sanayinin de gelişmesi lazım” (B8)

“Tarım için gelen kişi, paketlenme tesisi görmek ister, ama bu yok. Mevcut kişiler hem ihracatçı, hem halci, hem komisyoncu. 1000 ton malın alınıp paketlenebileceği bir yer yok” (K1)

Bir diğer konu, tarım maliyetlerinin artmış olması, devlet desteğinin az olması ve tarım turizmini büyük ölçekte ele almanın daha avantajlı olacağıdır:

“Çiftçinin maliyetleri çok arttı, tarım kötü gidiyor” (B1)

“Devlet değerimizi bilmiyor, aslında sürekli katma değer yaratıyoruz.” (B6)

“Tarım gidiyor...iki turist getirip de olmaz. Gelen turistler 20 -30 kişinin gezmesi ile olmaz. 30-40 dönüm yer ile olur. İçine 150 kişi katarsın öyle olur. 3 dönüm yer ile olmaz” (B8)

“Bizim ürettiğimiz para etsin, biz öyle bir şey istiyoruz. Arazimiz şu anda uygun değil, tanıtıma ihtiyaç var” (K2)

Tablo 3: Odak Grup Çalışması Sonucu Elde Edilen Tema, Alt Temalar ve İçerikleri

Temalar	Alt temalar	İçerik
Tarım turizmine çiftçilerin bakış açısı	Olumlu Bakış Farklı deneyim sunma Tarımsal çeşitlilik ve verimlilik avantajı Özveri İş yükünün artması Bahçe düzenleme ihtiyacı Bilgi ve organizasyon ihtiyacı Kazanç beklentisi	Gazipaşalı çiftçilerin tarım turizmine bakışları genel anlamda olumludur. Tarımsal çeşitliliğin ve verimliliğin yüksek olması, çevredeki gelişimleri gözlemleme gibi konuların etkisi ile gelişmektedir. Bununla birlikte, özveri, iş yükünün artması, bahçe düzenleme, bilgi ve organizasyon ihtiyaçları bulunmaktadır. Çiftçiler ilave ne kadar bir gelir elde edeceklerini de sorgulamaktadırlar.
Tarım turizminin avantajlı yönleri	Ürünlerin tanıtımı Kazanç artışı Üretim kalite ve yöntemlerinde iyileşme	Ürünlerin tanıtımı, reklamının yapılması ve bu şekilde gelir artışı ilk akla gelen konulardır. Ürün ve yetiştirme yöntemlerinde kaliteyi artırması beklenmektedir.
Tarım turizminin dezavantajlı yönleri	Mahcubiyet İş yükü İş planı değişikliği Farklı toplumsal algılar İletişim sorunu Bahçeye zarar verme riski	Çiftçilerin sahip oldukları olanakların turistler tarafından beğenilmemesi tedirginliğinin doğurduğu mahcubiyet söz konusudur.. Toplumsal farklı algılamalar, turistlerle iletişim sorunları ve ziyaretçilerin istemeden de olsa bahçeye zarar vermeleri gibi durumlarla karşılaşılabilir.
Tarım turizmini ne şekilde uygulayabilirsiniz?	Direk satış Hasata katılma İşlenmiş ürünlerin satılması Tarımsal faaliyetlere katılma Bahçe ziyareti Ortak bahçe faaliyetleri	Öncelikle bireysel ya da kooperatif adına ürün satışı ile ve daha sonra da işlenmiş ürünlerin satışı yapılabilir olarak düşünülmektedir. Ayrıca, hasat ya da bakım gibi tarımsal faaliyetlere katılım ve son olarak da bahçe ziyareti olarak uygulamalar yapılabilir.
Tarım turizmini uygulamak için neye ihtiyacımız bulunmaktadır?	Tanıtım ve reklam Konaklama ihtiyacı Bahçe düzenlemesi Planlama Altyapı, arazi, maddi destek Bilgi ve organizasyon Ürün ve üretim kalitesinin artması Tarım ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi vb. Tarımsal devlet desteklerinin artması Çiftçilerin birlik ve beraberlik içinde olması	Gazipaşa ve ürünlerinin tanıtım ve reklamına, konaklama tesislerinin artmasına, bahçelerin düzenlenmesine, belirli bir planlama yapılmasına, altyapı, arazi, maddi destek gibi konularda ilerlemeye, bilgi ve organizasyon liderliğine, tarımsal devlet desteklerinin, tarım ürünlerini işleyen girişimcilerin artmasına ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir. Çiftçilerin birlik ve beraberlik kapsamında hareket etmeleri olumlu sonuç verecektir.

“..doğrudan ürün desteği alamıyoruz, yıl yıl çoğalıyor, sera yapacağız diye destek alamıyoruz. Devletin verdiği imkanlarla tarım yapamıyoruz. Devlet desteği alamayan yerler şu anda Alanya, Gazipaşa” (B8)

Tarım turizminin gelişebilmesi için birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulmaktadır:

“Kooperatif adı altında birleşirken bile durum zor. Her türlü durumda, birlikteliğimizi devam ettirmeye çalışıyoruz.” (K8)

Araştırmanın çiftçilere yönelik gerçekleştirilen odak grup görüşmesi veri analizi sonuçlarına göre dört ana tema ve bu temaların alt temaları (tablo 3) oluşturulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, uluslararası turizm piyasalarında birçok rakip ülkeye göre doğal, tarihsel, mevsimsel ve sosyo-kültürel üstünlüğe sahiptir. Bununla birlikte, kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerinin yoğun olduğu tarım sektöründe bütünleşmiş bir kalkınma sağlanması da mümkündür (Çeken ve ark., 2007; Çıkmış ve ark., 2009). Tarım turizmi bu kalkınmaya destek verebilecek alternatifler arasında yer almaktadır. Gazipaşa, tarımsal faaliyetlerin zengin, çeşitli ve verimli şekilde uygulandığı, havaalanına sahip, turistik destinasyonlara yakın, tarihi ve doğal zenginlikleri olan bir ilçedir. Tarım turizmine uygun pek çok etkinlik yapılması söz konusu olmasına karşın, birkaç seyahat acentasının günlük turlarına ekledikleri meyve toplama aktiviteleri dışında tarım turizmi ile ilgili bir gelişmeye sahip değildir. Bu durumun Amik Ovası ile benzerlik gösterdiği görülmektedir (Özşahin & Kaymaz, 2014). Araştırma sonuçları, tarım turizmine yönelik ilgi ve isteğin ya da potansiyelin olduğunu göstermektedir. Bu durum ise farklı yörelerde yapılmış (Topay, 2003; Gündüz, 2004; Kiper & Arslan, 2007; Kılıç & Kurnaz, 2010; Yavuzsallanoğlu & Yavuz, 2012; Deveci ve ark., 2013; Civelek ve ark., 2013; Civelek ve ark., 2014; Kızılaslan & Ünal, 2014; Ongun ve ark., 2016; Aytuğ, 2016 gibi) pek çok diğer araştırma sonuçları ile benzerdir .

Tarım turizmi ve kırsal kalkınma ilişkisi bir bütün olarak değerlendirilebilir ve tarım turizmi ile yerel halkın hem refahının artması, hem de sosyo-kültürel açıdan gelişmesi desteklenebilir (Civelek ve ark., 2014). Bu araştırma, çiftçilerin Gazipaşa yöresinde tarım turizmi yapılması konusundaki bakış açısı ve tutumlarını bulgulamayı hedeflemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, beş ana tema kapsamında alt temalar belirlenmiştir. Öncelikle, çiftçilerin tarım turizmine bakış açıları ana teması altında, çiftçilerin tarım turizmine yönelik tutumlarının genellikle olumlu olduğu bulgulanmıştır. Bu durum daha önceki bazı araştırmaların (Uslu & Ki-

per, 2002; Tayfun, 2002; Alaeddinoğlu, 2008; Eren & Aypek, 2012) sonuçları ile benzer **yönedir**.

Olumlu bakış açısının altında ise ürün çeşitliliği, neredeyse 12 aya yayılan tarımsal faaliyetlerin olması, yüksek verimlilik ve Antalya, Alanya gibi yakın çevrelerdeki turizm konusundaki gelişmelerden etkilenme gibi unsurlar etkili olmaktadır. Bununla birlikte, çiftçilerin iş tempolarının artması, tarım turizmi için özverili olma ve mevcut bahçelere düzenleme yapma gereği söz konusudur. Tarım turizmi ile ilgili bilgi ve organizasyon desteği dile getirilmiştir. Ayrıca, çiftçiler sıklıkla ilave kazançlarının ne düzeyde olabileceğini merak ettiklerini söylemişlerdir. Bu durum, “kişisel fayda beklentisi” olarak tanımlanabilir (Ertuna ve ark., 2012). Orta ve yüksek performansla sahip tarım turizmi çiftliklerinin performansları yeterli düzeyde insan kaynağı ve yönetici yeterliliklerine bağlıdır (Hung ve ark., 2016). Dolayısıyla, ilave kazançların, sunulacak hizmet ve yönetim anlayışı ile zaman içinde gelişeceği söylenebilir.

Tarım turizminin avantajlı yönleri denilince ilk aklı gelen, ilçenin ve ürünlerin tanıtımına sağlanacak katkıdır. Tarım turizmi ile gerek şehrin, gerekse üretilen çok çeşitli tropikal, yarı-tropikal ve diğer tarımsal ürünlerin tanınırlığı, iç ve dış pazarlarda artabilir. Pazaraya yönelik hedefler olarak tanımlanabilecek bu durum ile tarımsal ürünlerin bilinirliği, pazar payı ve markalaşması konularında yararlar elde edilebilir (Tew & Barbieri, 2012). Tanınırlık ile eş zamanlı olarak kazançların da artması beklenebilir. Turizm, yarattığı katma değeri yüksek olan sektörler arasındadır ve gelir dağılımındaki adaletsizlik, göç sorunu, işsizlik, alt yapı ve bölgelerarası dengesizlik gibi sorunların giderilmesinde geliştirilecek stratejilerle çözüm yaratılabilir (Çeken, 2008).

Tarım turizmi ile ilgilenmek, üretim yöntemlerinin gözden geçirilmesini ve ürün kalitesinin artırılmasını olumlu yönde etkileyebilir. Bu amaçla organik tarım, iyi tarım vb. sertifikalar talep edilebilir. Burada pek çok çalışmada vurgulanan ilave istihdam yaratma avantajından çiftçilerin pek söz etmediği gözlenmiştir. Oysaki tarım turizmi gelecek nesiller için istihdam fırsatları yaratarak işin yeni nesillere aktarılmasını kolaylaştırabilir (Barbieri, 2010). Bazı araştırmalarda tarım turizminin yörenin gelişimine ve kırsal yaşama katkı sağlayacağından bahsedilse de (Barbieri, 2010), araştırma bulgularında bu yönde bir ifade belirtilmemiştir.

Dezavantajlı yönler arasında çiftçilerin aklına, öncelikle turiste yeterince iyi hizmet verememe kaygısı ve bunun neden olabileceği “mahcubiyet” duygusu gelmektedir. Turistin hizmet ortamını beğenmemesi ya da farklı nedenlerden ötürü memnun olmama ihtimali çiftçileri düşündürmektedir. Bu durum konuk ağırla-

ma istekliliklerini etkilemektedir. Konuk ağırlamada, sosyal beceriler kadar konuk ağırlama konusundaki isteklilik de önemlidir (Artuğer ve ark., 2013).

İlçede, turistlerin tarımsal faaliyetlere katılmaları durumunda toplumda “bedava işçi” gibi yanlış izlenimlerin olabileceğinden çekinilmektedir. Bu durum, toplumun tarım turizmine hazır olmaması ve içeriğini bilmemesinden kaynaklanabilir. Topluma tarım turizmi ile ilgili bilgi verilmesi faydalı sonuçlar doğurabilir. Bir yörede turizmin geliştirilebilmesi için öncelikle yöre halkının bunu benimsemesi ve desteklemesi gerekmektedir (Yılmaz & Gürol, 2012). İletişim, en fazla karşılaşılabilecek dezavantajlı durum olarak aktarılmıştır. Zira, çiftçiler yabancı dil bilmemektedirler ve sadece beden dili ile iletişim kurabileceklerdir. Ayrıca, turistler istemeden mevcut tarım alanlarında yetersiz bilgidan ötürü zarar verebilirler ve bu durum çiftçileri sıkıntıya sokabilir.

Tarım turizminin nasıl uygulanabileceği sorusuna pek çok çiftçi, ürünlerin direk satışı olarak yanıt vermiştir. Ürünler farklı şekillerde işlenerek de satışa sunulabilir. Turistler belirli tarımsal faaliyetlere katılabilirler, örneğin gece uyanıp ejder meyvesi bakımına yardımcı olabilirler. Bunlara ilave olarak, turistlerin ayrı ayrı bahçeleri ziyaretleri yerine, örneğin kooperatife ait olan ortak bir bahçede bütün ürünleri bir arada ziyaret etmeleri de söz konusu olabilir. Bu tarz bir durum, günlük tur programlarına eklenen bir aktivite olarak gerçekleştirilebilir.

Tarım turizminin gerçekleşmesi için neye ihtiyacınız bulunmaktadır sorusuna ise ağırlıklı olarak “tanıtım” şeklinde yanıt verilmiştir. İlçenin ve ürünlerin tanıtımının yapılması, ilgili reklamların verilmesi, tarım turizminin gelişimine önemli düzeyde katkı sağlayacaktır. Etkili uluslararası tanıtım ve imaj oluşturma çalışmaları yürüterek, gelişen turizm sektöründen daha büyük bir pay almak söz konusudur (Çeken ve ark., 2008, Çeken ve ark., 2009). Gazipaşada ve diğer bölgelerde tarım turizminin tanıtılması ve doğru şekilde pazara sunulması gerekmektedir. Bu şekilde turizm gelirlerine katkı sağlanabilir.

Turistlerin sadece günübirlik turist olmaması ve konaklama isteklerinin olması durumunda, mevcut yatak kapasiteleri yeterli olmayacak ve bu duruma çözüm yaratılması gerekecektir. Bu durumda motel, kamping, doğa oteli benzeri yeni konaklama tesislerinin açılması ya da arzu eden çiftçilerin evlerinin bazı odalarını konaklamaya uygun hale getirerek, çözüm yaratmaları düşünülebilir. Ne var ki, bu alanda alınacak kararların ekonomik açıdan geçerli olması ve hızla geri dönüş beklentisinin doğru olmayacağı unutulmamalıdır (Nickerson ve ark., 2001). Tarım üretimi konusunda devlet desteklerinin artması talepleri bulunan çiftçiler,

gerek tarım turizmi gerekse diğer projeler için bir araya gelinmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçları, genel anlamda tarım turizmine yönelik tutumun olumlu olduğunu ancak bahçe düzenlemesi, gerekli planlamaların yapılması, yol, internet, tuvalet vb. altyapı çalışmalarının tamamlanması, mevcut bahçelerin çok yoğun üretim alanı olmalarından ötürü ilave arazilere ve ilgili konularda yol alabilmek için de maddi desteğe ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Tarım turizminin gelişebilmesi için özellikle ne yapılacağı ve nasıl yapılacağı konularında bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sonuç, Ertuna ve ark. (2012) Kastamonu yöresinde yaptıkları araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yerel halk kırsal turizme nasıl katılacağını bilememekte ve turizmin gelişmesi için yönlendirme ve öncü gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, tarım turizminin gelişebilmesi için bilgi paylaşımı, eğitim, tanıtım, acentalarla iletişim, koordinasyon gibi konularda organizasyon gerekliliği bulunmaktadır. Tarım ürünleri için yan sanayi olarak adlandırılacak işleme, paketleme vb. faaliyetler yapabilecek tesislerin artması da tarım turizmine olumlu katkı sağlayabilir.

Gazipaşada pek çok tarihi ve doğal turistik çekicilik unsurları bulunmaktadır. Tarım turizmi faaliyetleri, bu değerlerle birleştirilebilir. Örneğin, Bilecik ilinin tarım turizmi potansiyelini değerlendiren araştırmanın sonuçlarına göre Bilecik, tarım turizmi faaliyetleri açısından; tarım festivalleri, Hıdırellez, Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt şenlikleri, sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, Harmankaya Kanyonu, kendin topla faaliyetleri ve çiftlik aktiviteleri bakımından önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır (Kılıç & Başkaya, 2018). Benzer şekilde, bazıları yapılmakta olan, nar festivali, tropikal meyve festivali, tarım ürünleri festivali gibi aktiviteler ve tarihi ve doğal çekicilikler tarım turizmi potansiyelini olumlu yönde etkileyebilir. Kırsal alanlarda yapılacak olan faaliyetleri yörenin kendine has değerlerinden yararlanarak zenginleştirmek mümkündür. Bu değerler bozulmamış çevre, farklı kültürel değerler, otantik yaşantı, doğal beslenme ve doğal üretime katılma olanakları, yoğun tarihsel doku, pek çok kırsal faaliyeti aynı anda yapma imkanı sağlayan doğal yapı şeklinde özetlenebilir (Kuşat, 2014). Gazipaşa sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerlerle tarım turizmine farklı yönlerle katkı sağlama potansiyeline sahiptir.

Ayrıca, tarım turizminin yörede gelişmesi uzun vadeli planlar dahilinde yapılabilir. Örneğin Tayvan’da kırsal turizmin başarısında, plan ve program geliştirme önemli bir role sahip olmuştur (Chuang, 2013). Bu planlamada dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan bir tanesi yörenin tarımsal dokusunun ve doğal

güzelliklerinin korunması ve çevreye zarar verilmemesidir. Tarım turizmi, **işletmelerinin başarılı uygulamalar yaparken**, çevreyi korumaları ile gerçekleştirilir (Brandano ve ark., 2017). Benzer şekilde, Yılmaz & Gürol (2012), **kırsal turizme hizmet amacıyla kurulan yeme içme tesislerinin doğaya uygun, abartısız yapılması, iletişim araçlarının çevreyi en az kirletecek şekilde geliştirilmesi**, su ve enerji tüketiminin sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyum içinde olması gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Tarım turizminin yörede gelişmesi, Türkiye imajına ve turizmin çeşitlendirilmesi açısından Türk turizmine olumlu yönde katkı sağlayabilir. Antalya yöresi, ağırlıklı olarak kitle turizmi ile tanınmaktadır. Tarım turizminin gelişimi ile farklılık yaratılabilir. Küreselleşen dünyada şehirler, gittikçe artan bir rekabet ortamında kendilerini ayırt edici özelliklerle ilgilenmektedirler ve yerel farklılıklar öne çıkmaktadır (Ashworth & Page, 2011).

Tarım turizminin gelişimi, çiftçilere ilave gelir yaratacaktır. Bu şekilde ilave iş alanları da ortaya çıkabilir. Bu kapsamda yöredeki özgün yemekler, yöreye özgün ot, sebze ve meyvelerden yeni tarifler araştırılabilir. Yöresel yemekler, kırsalda ya da şehir merkezlerinde gelenek haline gelmiş, özel günlerde daha çok tüketilen, genellikle bir olay sonucunda kültüre yerleşmiş ve halk tarafından diğer yemeklerden üstün tutulan yiyeceklerdir (Hatipoğlu ve ark., 2013). Gazipaşada bulunan ve yöreye özgün ot, sebze vb. bitkiler ve özgün yemek tarifleri gün ışığına çıkarılarak tarım turizminde çekici bir öğe halinde kullanılabilir.

Yöreyi tanıtan bir etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, tarım müzesi, ekomüze vb. projeler üzerinde çalışılabilir. Ekomüzeler doğal çevrenin, onunla bütünleşmiş yerel nüfusun bozulmamış ve yaşayan hayatını, ziyaretçilere açan, sergileyen ve tanıtan doğal müzelerdir (Doğan, 2010). Gazipaşa ilçesinde gerçekleştirilecek bir ekomüze, tarım turizmine destek verecek ve gelişmesini hızlandıracaktır.

Bölgedeki gelişim, farklı paydaşların oluşturacağı bir konsey tarafından ele alınarak, projeler ve gelişim stratejileri üzerinde ilerlenebilir. Benzer şekilde Ongun ve ark. (2015), Isparta yöresinde kırsal turizmin gelişimine yönelik olarak yaptıkları araştırma sonuçlarında kırsal turizmin desteklenmesi için üniversite, belediyeler, il turizm müdürlüğü, Tarım ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı, iş adamları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle ortak çalışmalar yapılmasının faydalı olacağını belirtmektedirler. Zira, bir yörede kırsal turizmin geliştirilebilmesi için koordinasyon oldukça önemlidir (Yılmaz & Gürol, 2012). Bu araştırmanın ilk aşamalarında bölgedeki kamu ve sivil toplum liderleri ile görüşmeler yapılmıştır. Gerek kamu ve sivil toplum lider-

leri, gerekse çiftçiler, yörenin tarım turizmi konusunda ilerlemesini desteklemektedirler.

Gazipaşa, tarım turizmine yönelik detaylı projeler geliştirerek, örnek bir destinasyon haline gelebilir. Gazipaşada tarım turizminin gelişiminin bir diğer faydası, turizmin mevsimsellik özelliğinden kurtarılarak, yıl içine yayılmasının sağlanmasıdır. Gazipaşa sahip olduğu ılıman iklimi ve bütün yıla yayılan tarım faaliyetleri ile yıl boyu tarımsal faaliyetlerin yapılabileceği bir tarım turizmi destinasyonu haline gelebilir.

Araştırma sonuçlarına ilave olarak, şu öneriler sunulmaktadır:

- Gazipaşada tarım turizminin geliştirilmesi için tarım turizmi stratejik planı ve bu plana dayalı projelerin hazırlanması faydalı sonuçlar verecektir. Örneğin, Şirince ve Karaburun örnekleri başarılı sonuçlar vermiştir (Aytuğ, 2016). Avrupada kırsal turizmin en temel özelliği en küçük yerlerden Avrupa geneline kadar çok iyi örgütlenmiş olması plan ve projelerle yürütülmesidir (Soykan, 2000). Ayrıca, kırsal ekonominin gelişmesi ancak, devlet, mahalli idareler ve halkın işbirliğiyle sağlanabilir (Çolak, 2009). Sivil Toplum Kuruluşları ve üniversitelerden yardım almak da katkı sağlayacaktır (Kuşat, 2014).
- Tarım turizminin yapılabilmesi için tarımla uğraşan kişilerin istekli olması ve işbirliği yapması gerekir. Araştırma bulgularında belirtilen çekincelerin ortadan kalkmasına yönelik tedbirler alınmalıdır (hizmet kalitesi, mahcubiyet, iletişim sorunları vb.)
- Yukarıda da belirtildiği gibi, tarım turizmi konusunda kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri, tarım ilçe müdürlüğü, çiftçi birlik ve kooperatiflerinden oluşan bir konsey oluşturulabilir. Ayrıca tarım turizmi kooperatifi ya da derneği altında çiftçilerin bir araya gelmeleri teşvik edilebilir.
- Tarım turizminde yer almak isteyen çiftçilerin belirlenmesi, gerekli bilgi ve eğitimlerin verilmesi yararlı olacaktır. Bu çerçevede üreticilere, organik tarım, turizm, iletişim, yabancı dil, hijyen gibi konularda temel düzeyde ama işlevsel eğitimlerin verilmesi ve çeşitli sertifikasyon programlarının oluşturulması eğitim eksikliğinin giderilmesinde yardımcı olacaktır (Aytuğ, 2016).
- Tarım turizmi konseyinin yapacağı tespitler ve planlar doğrultusunda, yerel yönetimlerin altyapı eksikliklerini (yol, internet, tuvalet, yönlendirme vb.) tamamlamaları gereklidir.

- Tarım turizmine yönelik turistlerin kalabileceği köy evleri organizasyonlarının yapılması ya da farklı konaklama alternatiflerinin geliştirilmesi söz konusu olabilir. Örneğin, konaklama için tek tek köy evleri yerine ortak bir tarım odaları alanı oluşturulabilir.
- Tarımsal ürünler ile ilgili festivallerin çeşitlendirilmesi ve uluslararası festivallerin **düzenlenmesi** tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine destek verebilir (Nar festivalinin yanısıra tropikal meyve festivali, muz, avokado festivali vb.).
- Tarımsal ürünlerin ve kırsal hayatın sergilendiği “tarım müzesi”, “Gazipaşa müzesi”, “ekomüze” vb. müzelerin açılması verimli olacaktır.
- Tarım turizminin tanıtılması amacıyla tur operatörü ve seyahat acentası yetkililerine yönelik tanıtım ve bilgilendirme programlarının düzenlenmesi tanıtıma destek verecektir.
- Yörenin tarım turizmi faaliyetlerinin, tarım turizmi konseyi, tanıtım birimi tarafından, web sitesi, sosyal medya ve diğer ilgili tanıtım kanalları aracılığıyla tanıtılması ve Gazipaşa'nın tarım turizminde bir marka haline gelmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Ayrıca ülke genelindeki tarım turizmi için de bir web sitesi hazırlanabilir (Oruç ve ark., 2015).
- Tarım turizmi, sadece dış turistler için değil, iç turistler için de ilgi çekici olarak değerlendirilmelidir. Öğrenci grupları, dernekler, yerli turistler gibi farklı gruplar için de tarım turizmi, toplumu eğitmek açısından destek verebilir (Barbieri ve ark., 2008, aktaran Tew & Barbieri, 2012). Bu amaçla, öncelikle yakın çevre ve diğer aşamada Türkiye genelinde tanıtımlar yaparak yerli turistlerin ilgisinin çekilmesi sağlanabilir. Tarım turizmi kapsamında, Gazipaşa ve çevresindeki okullarda öğrencilere yönelik seminerler, kurslar, uygulama gezileri vb. düzenlenerek tarım turizmine ilginin kamuoyunda oluşturulması sağlanabilir.
- Yerel el sanatlarına katılım, yöresel yemeklerin hazırlanması, endemik bitkilerin incelenmesi, kına, düğün vb. **törenlere** katılma, yöresel türkü ve eğlencelere katılma gibi rekreasyonel aktivitelerin düzenlenmesi ve bununla birlikte tarım turizminin yanısıra yörede yapılabilecek diğer alternatif turizm türlerinin belirlenmesi ve tarım turizmi programlarına dahil edilmesi (macera turizmi, endemik bitki gözlemciliği, at binme, doğa turları vb.) tarım turizmine destek verecektir.
- Tarımsal faaliyetler için uygun fakat atıl bekleyen arazilerden tarım turizmine uygunluk koşulları

dikkate alınarak yararlanılabilir. Örneğin genel bir tropikal meyve bahçesi ya da eko müze oluşturulması söz konusu olabilir. Araştırma öncesinde görüşme yapılan kamu görevlileri bu konuda her türlü desteğin verilebileceğini belirtmişlerdir.

- Gerek tarım turizmi, gerek diğer tüm turistik aktiviteler için Gazipaşa'nın doğal ve bozulmamış dokusuna dikkat edilmelidir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik en önemli konu olmalıdır (Kuşat, 2014).

Son olarak, araştırma sonuçları ile ilgili olarak bazı kısıtlar bulunmaktadır. Öncelikle araştırma sonuçları, tüm Gazipaşalı çiftçileri kapsayacak şekilde genelleştirilemez ve sonuçlar dikkatle incelenmelidir. Bu kapsamda, ileriki aşamalarda daha fazla sayıda çiftçiyi kapsayacak araştırmalar yapılarak, çiftçilerin tutum ve düşüncelerine daha geniş oranda ulaşılabilmektedir. Ayrıca, araştırma farklı tarımsal alanlarda incelemeler yapılarak farklı verilerin elde edilmesi ve kıyaslanması ile desteklenebilir. Araştırma sonuçlarının, ileriki araştırmalar için katkı sağlayacağı ve uygulamacılar açısından da öneriler geliştirmede etki yaratacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, H. (2004). Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Turizm, Ekonomik ve Teknik Dergi Standard, *Yıl: 43*, Sayı:513, 61-70.
- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste Ve Turizme Bakışı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Artuğer, S., Özkoç, A. G., & Kendir, H. (2013). Ta-Tu-Ta (Tarım-Turizm-Takas) çiftliklerinin pazarlanması ve tanıtılması için öneriler, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(1), 01-05.
- Ashworth G. & Page S.J. (2011). Urban Tourism Research: Recent Progress and Current Paradoxes, *Tourism Management*, 32, 1-15.
- Aşık, N.A. (2016). Gazipaşa'nın Tarım Turizmi (Agroturizm) Potansiyelinin Değerlendirilmesi: SWOT Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1942-1954.
- Aydın, O. (2012). AB'de Kırsal Turizmde ilk 5 ülke ve Türkiye'de Kırsal Turizm, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 39-46.
- Aytuğ, K. (2016). Türkiye'de tarımsal turizmin gelişme potansiyeli: Yeşilköy örneği AB ile karşılaştırmalı bir analiz, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 118-147.
- Barbieri, C., Mahoney, E. & Butler, L. (2008). Understanding the nature and extent of farm and ranch diversification in North America, *Rural Sociology*, 73(2), 205-229.
- Barbieri, C. (2010). An importance-performance analysis of the motivation behind agritourism and other farm enterprise developments in Canada, *Journal of Rural and Community Development*, 5(1/2),1-20.
- Barbieri, C. & Valdivia C. (2010). Recreation and Agroforestry: Examining New Dimensions of Multifunctionality in Family Farms, *Journal of Rural Studies*, 26 (4), 465-473.
- Barbieri, C. (2013). Assessing the sustainability of agritourism in the US: A comparison between agritourism and other farm entrepreneurial ventures, *Journal of Sustainable Tourism*, 21(2), 252-270.
- Bock B. (2004). Fitting in the multi-tasking: Dutch farm women strategies in rural entrepreneurship, *Sociologia Ruralis*, 44 (3), 245-260.
- Brandano, M. G., Osti, L. & Pulina, M. (2018). An integrated demand and supply conceptual framework: Investigating agritourism services, *International Journal of Tourism Research*, 20(6), 713-725.
- Brown, D. M & Reeder, R. J. (2007). Farm-based recreation: A statistical profile, USDA, Economic Research Report, No. 53, 1477-2016-121180.
- Boys, K. A., DuBreuil White, K. & Groover, G. (2017). Fostering rural and agricultural tourism: exploring the potential of geocaching, *Journal of Sustainable Tourism*, 25(10), 1474-1493.
- Busby, G. & Rendle, S. (2000). The transition from tourism on farms to farm tourism, *Tourism Management*, 21(6), 635-642.
- Cengiz, G., & Akkuş, Ç. (2012). Kırsal turizm kapsamında yöre halkının kalkındırılması: Erzurum örneği, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 61-74.
- Che,D., Veeck A. & Veeck G. (2005). Sustaining Production and Strengthening the Agritourism Product: Linkages among Michigan Agritourism Destinations, *Agriculture and Human Values*, 22 (2), 225-34.
- Chuang, S. T. (2013). Residents' attitudes toward rural tourism in Taiwan: A comparative viewpoint, *International Journal of Tourism Research*, 15(2), 152-170.
- Civelek, M., Dalgın, T., Çeken, H., & Ekiztepe, B. (2013). Menemen yöresinde agro-turizm potansiyelinin değerlendirilmesi, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(2), 01-07.
- Civelek, M., Dalgın, T. & Çeken, H. (2014). Agroturizm ve kırsal kalkınma ilişkisi: Muğla yöresindeki agro-turizm alanlarında bir araştırma, *Turizm Akademik Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Clemens, R. L. (2004). Keeping farmers on the land: Adding value in agriculture in the Veneto region of Italy, *MATRIC Briefing Papers* 6.
- Çeken, H., Karadağ, L., & Dalgın, T. (2007). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve Türkiye'ye yönelik teorik bir çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-14.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X,S II)*, 293-306.
- Çeken, H., Ateşoğlu, L., Dalgın, T., & Karadağ, L. (2008). Turizm talebine bağlı olarak uluslararası turizm hareketlerinde gelişmeler, *Electronic Journal of Social Sciences*, 7(26), 71-85.
- Çeken, H., Dalgın, T., & Karadağ, L. (2009). Küreselleşme ve Uluslararası Turizm arasındaki ilişki, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 21-36.
- Çeken, H., Dalgın, T., & Çakır, N. (2012). Bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizmin gelişimini etkileyen faktörler ve kırsal turizmin etkileri, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2), 11-16.

- Çikin, A., Çeken H., Uçar, M. (2009). Turizmin tarım sektörüne etkisi, agro-turizm ve ekonomik sonuçları, *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 15(1), 1-8.
- Çolak, O. (2009). Turistik ürün çeşitlendirme kapsamında kırsal turizm ve kırsal turizm işletmeciliği: Şirince örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Deveci, B., Türkmen, S., & Avcıkurt, C. (2013). Kırsal turizm ile gastronomi turizmi ilişkisi: Bigadiç örneği, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(2), 29-34.
- Doğan, M. (2010). Ekömüze odaklı sürdürülebilir destinasyon ve Gökçeada üzerine bir uygulama, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Dowling, R. (1993). An environmentally-based planning model for regional tourism development, *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), 17-37.
- Dünya Gazetesi (2020), Erişim adresi: https://twitter.com/dunya_adana/status/1301743830144872458, (Erişim tarihi: 18.10.2020)
- Eren R., & Aypek, N. (2012). Kırsal turizm bölgesinde yerel halkın turizmin gelişimine karşı tutumları: Cumalıkızık köyü örneği, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2), 43-47.
- Ertuna, B., Güney, S., Güven, Ö., & Aydemir, N. (2012). Yerel halkın kırsal turizm gelişimine katılma isteğini etkileyen unsurlar: Kastamonu örneği, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2), 59-66.
- Gao J., Barbieri C. & Valdivia C. (2014). Agricultural Landscape Preferences: Implications for Agritourism Development, *Journal of Travel Research*, 53(3), 366 – 379.
- Gündüz, S. (2004). Ankara İli Kalecik İlçesindeki Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Hatipoğlu, A., Zengin, B., Batman, O., & Şengül, S. (2013). Yöresel yemeklerin, kırsal turizm işletmeleri menülerinde kullanım düzeyleri: Gelveri Örneği, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(1), 06-11.
- Hung, W. T., Ding, H. Y., & Lin, S. T. (2016). Determinants of performance for agritourism farms: An alternative approach, *Current Issues in Tourism*, 19(13), 1281-1287.
- Karadağ, L., & Marangoz, M. (2017). Sürdürülebilir Turizm Açısından Alternatif Turizmin Önemi: Marmaris Örneği, *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 29-40.
- Karampela, S., & Kizos, T. (2018). Agritourism and local development: Evidence from two case studies in Greece, *International Journal of Tourism Research*, 20(5), 566-577.
- Kescici, M. (2012). Kırsal Turizme Olan Talepte Yöresel Yiyecek ve İçecek Kültürünün Rolü, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 33-37.
- Kılıç, B., & Kurnaz, A. (2010). Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: Pastoral Vadi örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 39-56.
- Kılıç, T., & Başkaya, Z. (2018). Bilecik İl'inin Agroturizm Potansiyeli, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 38, 234-246.
- Kiper, T. & Arslan, M. (2007). Safranbolu Yörüköyü Tarımsal Turizm Potansiyelinin Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 3, 145-158.
- Kızılaslan, N. & Ünal, T. (2014). Tokat ilinin ekoturizm/kırsal turizm potansiyeli ve swot analizi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (9), 45-61.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-66.
- Kuşat, N. (2014). Sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir alternatif olarak kırsal turizm ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 65-88.
- Küçükaltan, D. (2002). Tarım Turizmi ve Türkiye'de Tarım Turizm İşletmeciliği, II. Turizm Şurası Bildirisi, I. Cilt, 12-14 Nisan, Ankara.
- Leeds, R. & Barrett, E. (2004). Agritourism: Cultivating a trend, *Ohio State University Symposium*.
- Ligtenberg, A., Beers, G., Goetgeluk R. & Rijswick, J.H. Van. (2000). The Use of Multi-Agents and Cellular Automata for Modelling a Changing Countryside, *Plurality and Rurality, The Role of the Countryside in Urbanised Regions*, Agricultural Economics Research Institute (LEI), The Hague.
- McGehee, N.G., Kim, K., & Jennings, G.R. (2007). Gender and motivation for agritourism entrepreneurship, *Tourism Management*, 28, 280-289.
- Merriam S.B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. Basım), Çeviri Editörü: Prof. Dr. Selahattin Turan, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Nickerson, N. P., Black, R. J. & McCool, S. F. (2001). Agritourism: Motivations behind farm/ranch business diversification, *Journal of Travel Research*, 40(1), 19-26.

- Nilsson, P.A. (2002). Staying on farms an ideological background, *Annals of Tourism Research*, 29, 7-24.
- Ongun, U., Gövdere, B. & Kaygısız, A. D. (2015). Isparta İli Kırsal Alanlarında Yapılabilecek Kırsal Turizm Türlerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi, *International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES)* E-ISSN: 2667-4904, 5(1), 122-131.
- Ongun, U., Gövdere, B., & Çiçek, U. (2016). Yeşilova'nın kırsal turizm potansiyelinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(16), 75-88.
- Oruç, M. C., Dalgın, T., & Çeken, H. (2015). Tarım turizmi uygulamaları ve pazarlama modelleri: Türkiye için bir model önerisi, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 5(2), 40-45.
- Özşahin, E. & Kaymaz, Ç. (2014). Amik Ovası'nın Tarım (Agro) Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yaklaşımla İncelenmesi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 241-257.
- Pevetz, W. (1991). Agriculture and tourism in Austria, *Tourism Recreation Research*, 16 (1), 57-60.
- Pezikoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma kavramı içinde tarım-turizm-kırsal alan ilişkisi ve sonuçları, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 83-92.
- Phillip S., Hunter C. & Blackstock K. (2010). A typology for defining agritourism, *Tourism Management*, 31, 754 – 758.
- Roberts, L. & Hall, D. (Eds.). (2001). *Rural tourism and recreation: Principles to practice*. CABI.
- Saçcan, M. (1986). *Rekreasyon ve turizm*, Cumhuriyet Basımevi, İzmir.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: *Kırsal Turizm, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 67-75.
- Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 21-33.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önem, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(1), 1-11.
- Tayfun A. (2002). Turist Yerli Halk Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma, *G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-12.
- Tew C. & Barbieri C. (2012). The perceived benefits of agritourism: The provider's perspective, *Tourism Management*, 33, 215-224.
- TKDK (2010). Erişim adresi: <https://www.tkd.gov.tr/Content/File/BasvuruFiles/BasvuruPaketiHazirlamaDokumanlari/BasvuruCagriRehberi/3.1/302-3.pdf> (Erişim tarihi: 31.10.2019)
- Türkben, C., Fulya, G. Ü. L., & Yılmaz, U. Z. A. R. (2012). Türkiye'de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro-Turizm) İçinde Yeri ve Önemi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 47-50.
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Erişim adresi: <http://www.ktb.gov.tr>Eklenti>906,ttstratejisi2023pdf> (Erişim tarihi: 1.11.19)
- UNWTO (2020). Erişim adresi: <https://www.unwto.org/world-tourism-day-2020> (Erişim tarihi: 18.10.2020)
- Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Veeck G. & Che D., Veeck A. (2006). America's Changing Farmscape: A Study of Agricultural Tourism in Michigan, *The Professional Geographer*, 58 (3), 235-248.
- Yavuzaslanoğlu, E., & Yavuz, M. (2012). Karaman'ın tarım turizmi yönünden potansiyeli, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22): 31-33.
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10.Basım), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, G. Ö. & Gürol, N. K. (2012). Balıkesir ilinin kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(2), 23-32.
- Woo L. & Yeon N.S. (2006). Agro-tourism As A Rural Development Strategy in Korea, *Journal of Rural Development*, 29 (6).

Destek Bilgisi

Bu çalışmanın hazırlanması süresince herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynı ya da nakdi bir yardım/destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Etik Onayı

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm Akademik Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışmada veri toplama süreci 1-30 Temmuz 2019 tarihlerinde tamamlanmış olup Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı TR Dizin Etik Kurul Kriterleri 1 Ocak 2020 tarihinde ilan edilmiştir.

Extensive Summary

Investigation of Farmers' Attitudes Towards Potential of Agritourism Development

Gözdegül BAŞER*

Introduction

Mass tourism is widely practiced worldwide. As an alternative to mass tourism, there are also "sustainable tourism" alternatives like; rural, eco, highland, mountain, hunting, cave, agritourism, bird watching, endemic plant watching etc. Rural tourism covers environmental, socio-cultural and economic aspects and is considered as an important area of sustainable tourism. Agritourism is one of the forms of rural tourism (in other words, agrotourism, farm tourism or village tourism). Although agritourism, which is one of the sustainable tourism types, has different application areas in many countries, it does not have sufficient recognition in the destinations of developing countries, yet.

With this research, the opinions of farmers about agritourism and their practical perspectives were evaluated within the framework of agritourism. The aim of the research is to understand and evaluate the farmers' attitudes towards agritourism and the findings obtained can contribute to the agritourism strategies that can be developed. In the first part of the study, the related literature is reviewed, in the second part, research findings are demonstrated, in the last part, conclusion and suggestions are presented.

Methodology

In this research, focus group study was chosen as a qualitative research method. The study was carried out in the Tropical Fruit Production and Marketing Cooperative office. Before each study, which lasted about 2 hours, the participants were briefly informed about the purpose and content of the study and the method of the study was explained. The researcher, by herself directed the study as a moderator.

Content analysis was applied to analyze the data. In this technique, similar data are presented around certain concepts, namely themes and are presented in a format that can be understood (Yıldırım & Şimşek, 2016). The data recorded in the focus group studies have been turned into a written document. By analyzing the responses, the code list was created, and the themes and sub-themes were determined by collecting similar codes under the same group. For this, data coding and

subsequent determination of the themes or categories were carried out. Codes given to data groups are a way to start creating categories (Merriam, 2013: 171). For this purpose, themes, sub-themes and their contents were determined. At this stage, two different researchers worked and the studies of both researchers showed great similarity and this supported the validity of the study findings.

Results

According to the results of the focus group studies, data analysis conducted revealed four main themes and their sub-themes as shown on table 1:

Conclusion

This research aimed to find out the point of view and attitudes of farmers about agritourism in the region. According to the research results, sub-themes were determined within the scope of five main themes. First of all, under the main theme of farmers' perspectives on agritourism, the attitudes of farmers within the scope of the research towards agritourism were generally found to be positive. Under the positive perspective, factors such as product diversity, agricultural activities spanning almost 12 months, high productivity and being influenced by exemplary developments in the immediate environment are effective. However, there is a need for farmers to increase their high pace of work, to be self-sacrificing for agritourism, and to arrange for existing gardens. Information and organization support on agricultural tourism was expressed. In addition, farmers often said they were wondering what their additional earnings might be. It has been found that the performances of medium and high-performance agritourism farms depend on a sufficient level of human resources and the competencies of the manager (Hung et al., 2016). Therefore, it can be said that additional earnings will develop over time with an understanding of service and management to be provided.

Development of agritourism in the region may also contribute to Turkey's image positively in terms of diversification of tourism. Antalya region is mainly known serving for mass tourism. Different services can be offered with the development of agritourism. In a globalizing world, cities are dealing with distinctive features in an increasingly competitive environment, and local differences stand out (Ashworth & Page, 2011). This situation may provide competitive advantage to the region.

* Corresponding author at: Antalya Bilim University, Tourism Faculty, Department of Tourism Management, E-mail: gozdegul.baser@antalya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1450-191X

Table 1. Data analysis: themes, sub-themes and content

Themes	Sub-themes	Content
Farmers perspective on agricultural tourism	Positive View Offering different experiences Agricultural diversity and productivity advantage Devotion Increased workload The need for gardening Need for information and organization Earnings expectation	Gazipaşa farmers' views on agritourism are generally positive. Agritourism may develop easily with the effect of high agricultural diversity and productivity. However, there are many things that are required like dedication, increased workload, gardening, information and organization needs. Farmers also question how much income they will earn.
Advantages of agritourism	Promotion of the products Earnings increase Improvement in production quality and methods	The promotion of the products, the advertisement and the increase of income in this way are the first issues that come to mind. It is expected that the quality in crop and harvesting methods will be increased.
Disadvantages of agritourism	Embarrassment Workload Business plan change Different social perceptions Communication problem Risk of damaging the garden	There is an embarrassment caused by an anxiety that the local area will not be liked by tourists. Different perceptions, social communication problems, and the gardens damaged by tourists even if the visitors are unintentionally encountered may be some of the disadvantages.
How can you implement agritourism?	Direct sales Joining the harvest Sale of processed products Participating in agricultural activities Garden visit Common garden activities	Sale of agricultural products is considered primarily by direct sales or by cooperative on behalf of individuals. In addition, activities can be made as participation in agricultural activities such as harvesting or maintenance, and finally visiting the garden.
What do you need for agritourism?	Promotion and advertisement Need for accommodation Garden arrangement Planning Infrastructure, land, financial support Information and organization Increased product and production quality Processing, packaging etc. of agricultural products. Increased agricultural state supports Farmers in unity and solidarity	It was stated that there is a need for the promotion and advertisement of Gazipaşa and its products, the increase of accommodation facilities, the arrangement of gardens, a certain planning, progress in areas such as infrastructure, land, financial support, leadership, information and organization, and the increase of entrepreneurs who process agricultural products. Farmers acting in unity and togetherness will yield positive results.

The development of agritourism will create additional income for farmers. In this context, new recipes can be explored from the local dishes, herbs, vegetables and fruits unique to the region. An ethnography museum, archaeological museum, agricultural museum, etc. that

promotes the region can be established. Agritourism is an alternative tourism type that can be implemented in different ways. The development in the region can be addressed by a council of different stakeholders and progress can be made on projects and development strategies. Similarly, Ongun et al. (2015) stated that

it will be beneficial to collaborate with universities, municipalities, provincial tourism directorate, Ministry of Agriculture and Rural Development, businessmen and non-governmental organizations in order to support rural tourism as a result of their research in the development of rural tourism in Isparta region. Coordination is very important for the development of rural tourism in a region (Yılmaz & Gürol, 2012). In the early stages of this research, meetings were held with public and civil society leaders in the region. Both public and civil society leaders and farmers support the region's progress in agritourism.

Gazipaşa can become an exemplary destination by developing detailed projects for agritourism. Another benefit of the development of agritourism in Gazipaşa may be to save tourism from its seasonality and to spread it throughout the year. Gazipaşa can become an agritourism destination where agricultural activities can be carried out throughout the year with its mild climate and agricultural activities spanning the whole year.

It is anticipated that the results of this research will contribute to future research in the academic context and will have an effect in developing rural strategies for practitioners.